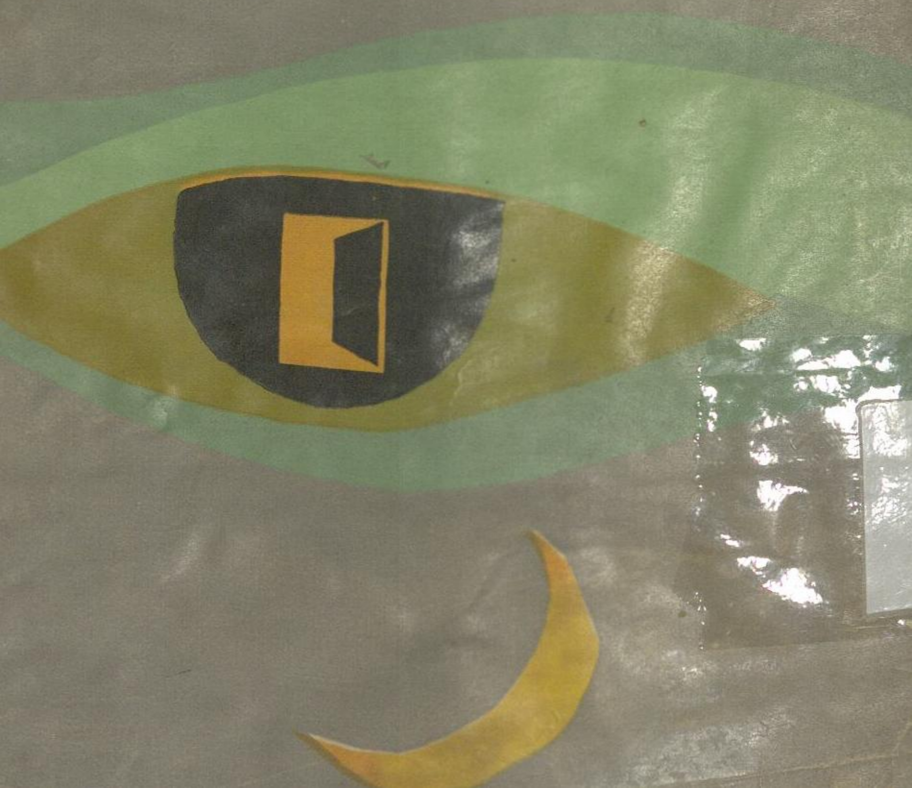
انینرے

اعظم چشتی

پہلی وار — ایک ہزار

چھاپن والے — الکتاب پریس لاہور

لکھن والے — منظور انور تلمیذ خورشید رقم

سرورق — اسلم کمال

چھپن دا سال — مارچ ۱۹۷۴ء

چھپوان والے — ادارہ فروغِ حمد و نعت کاچھو پورہ لاہور

ویچن والے — مکتبہ حامدیہ گنج بخش روڈ لاہور

مُل

مُڈھ دی گل

اعظم چشتی ہوری پاکستان دے منّے پرونّے نعت خواں نیں پر شاعری دا وڈا ڈوہنگا تے گوڑھا شوق رکھدے نیں ایس لئی اوہ نعتاں دے لفظاں اندر چھُپے ہوئے مفہوماں نوں سمجھن والے نیں۔ اوہناں دی نعت خوانی وچ ایسے لئی اِک انوکھا تے اچرج درد ہوندا اے تے عقیدت اوہناں دے لہجے وچّوں چوندی جاپدی اے میں جدوں وی اوہناں دی زبانی کوئی نعت سُنداساں مینوں شک پیندا سی جے ایہہ نعت خوان وِچوں اک شاعر وی اے، تے ایہہ نعت خوانی دے نال نال نعت گوئی وی کردا ہووے گا۔ فیر اوہناں دی اُردو نعتاں دا مجموعہ نیّرِ اعظم دے ناں نال چھپیا تاں میرے اِس شُبے دی تصدیق ہوگئی۔

کجھ دِن پہلاں مینوں ایہہ معلوم کرکے بڑی خوشی ہوئی جے اوہ پنجابی وچ وی شعر کہندے نے، اوہناں دا پنجابی کلام میری نظر چوں گذریا تاں مینوں محسوس ہویا جے اعظم چشتی نے پنجابی شاعری دی اِک رِوایتی فارم "دوہڑے" وِچ شعر کہن دے باوجود موضوع تے مفہوم دے لحاظ نال ایشیا دی شاعری دی اِک پُرانی روایت نوں وڈے حوصلے تے کامیابی نال توڑن دی کوشش کیتی اے۔ پرانے شاعر مجاز دی راہوں حقیقت تک اپڑدے سَن۔ اعظم چشتی حقیقت دی راہوں مجاز تک پہنچے نیں پچھلے زمانیاں وِچ لوکی زندگی دِیاں حقیقتاں تے آزمائشاں ولوں گھبرا کے نسدے سَن

تاں اوہناں نوں ماورائیت وِچ پناہ لبھدی سی۔ اعظم چشتی ایس پناہ گاہ وِچوں نکل کے جیندی جاگدی زندگی ول آرہے نیں ایہہ وڈے حوصلے دا کم اے۔ ایسے کتاب دے شروع دی شاعری وِچ اعظم چشتی پنجابی دے قدیمی شاعراں دی اس لڑی دے اِک موتی جاپدے نیں جس نے پنجابی زبان نوں تاریخ دیاں وڈیاں وڈیاں اُچاں نے چڑھائیاں وچ وی زندہ رکھیا، ایہناں وِچوں بہتے لوکی صوفی سن تے شاعری وِچ تصوف دے آن نال جیہڑی خوبصورتی ودھی اوہ ایہہ سی جے انسان دی وڈیائی دے گیت گاتے جان لگے۔ تصوف نے لوکاں دے دماغاں تے ماورائیت دیاں دُھنداں پھیلان دا اِجناں دی کم کیتا ہووے مینوں تصوف دی شاعری اوس ویلے وڈی پیاری لگدی اے جس ویلے اوہ خدائی نوں اِنسان تے صدقے کردیندی اے پر تصوف دی شاعری دے ایس پاسے دل گھٹ شاعراں نے توجہ دِتی تے اوہ دُنیا دی بے ثباتی اِنسانی زندگی دے بے معنی پن، اتے انساناں وِلوں عظمتاں تے شاناں حاصل کرن لئی نت نویں ہنیترے آزمان دی مذمت دے حصار بنھ کے بہہ گئے ایسے رو وچ اوہ عشق دی برتری ثابت کرن لئی عقلاں تے دانائیاں دی دی مذمت کرجاندے سن حالانکہ عقلوں کورا اِنسان عشق وی نئیں کرسکدا پرانی پنجابی نے اردو تے فارسی صوفی شاعری وِچ عقل نوں عشق دے مقابلے وِچ مار اگھا جاندا رہیا اے تے شروع وِچ اعظم چشتی دی ایہہ کہندے رہے نیں۔

ع فہم ادراک ڈُبے وِچ حیرت اتے حیرت وِچ حیرانی
سوچاں آپ پیّاں وِچ سوچاں اتے ہر تدبیر دیوانی

فِکراں دی پرواز نہ اوتھے وِچ عقلاں سرگردانی
اعظم آسانی وِچ مُشکل اتے وِچ مُشکل آسانی

میں اعظم چشتی دی ایہہ شروع دی پنجابی شاعری پڑھ رہیا ساں تاں حیران ہوندا ساں کہ انسان اپنے آلے دوالے ولوں کس طراں اکھاں میٹ سکدا اے جس زمانے وچ ایہہ شاعر زندہ اے اُس دے کجھ اپنے تقاضے تے اپنے مطالبے نیں۔ چاہے انسان صُوفی دی ہووے تاں اوہ ایہہ گل کس طراں بھُل سکدا اے کہ ایہہ انسان ایہہ پانی دا اِک بُلبلہ لکھاں میل دُور چن تے جا اُتریا اے تے ہُن ہور لکھاں میل دُور دے سیاریاں وَل اِس یقین نال تک رہیا اے جے اج نئیں تے کل اوتھے دی جا اپڑے گا تے اوس دی کائنات دا اور جھور ڈھونڈن دی پیاس کدی نئیں بجھے گی ایہہ اِنسانی عقل دے کارنامے نیں تے عقل دے ایہناں کمالاں دا اعتراف کرن لئی عشق نوں چھڈنا نئیں پیندا بلکہ عقل ای اَج دے لوکاں نوں کائنات دی کُرید تے کھوج لئی عشق تے لگن سکھاندی اے۔ اعظم چشتی دی شاعری دے تیوراں توں میں اندازہ کرلیا سی جے اگے چل کے ایہہ شاعر عقل تے عشق دے درمیان دوستی پیدا کر لئے گا تے اوس نوں پتہ اے جے عقل عشقے باہجوں بے عقل اے۔ تے عشق عقلے باہجوں نِرا جھلپ اے۔

اعظم چشتی دے پنجابی کلام دے مطالعے دے دوران میں اگے ودھیا تاں مینوں ایس طراں دے مصرعے تے شعر نظر آن لگ پئے۔

ع عشق دی منزل طے نئیں ہونی کسے دِید ورد دے باہجوں

ع اعظم جے سچ آکھ سُناواں مینوں پتھر مارن لوکی

ع اعظم ہیں خود کعبہ اپناں ہیں کِتھے سیس نوا داں

ع دُھپ سورج نوں وکھری ناہیں اوہیں پاپوای فرق دھگانے

ع کِسے خزانے دا دروازہ نہیں کُھلدا ہمت باجھوں

ع جس نوں رب وڈیانا ہووے اوہدا محنت وچ دل لاوے

ع صاحب ہمت چیر سمندر جھٹ لگدے جا کنارے

ع صاحب ہمت سُٹ کمنداں کریندے اسیر ستارے

لیسَ لِلاِنسان سُنا کے سانوں رب نے ایہہ سمجھایا
بخشش دے قابل نہ ہوسیں جے توں خلق دے کم نہ آیا
وِچ سمندر ڈُبیاں باجھوں کوئی موتی نہیں لیایا
اعظم جگ وِچ وڈا رتبہ جِس پایا مر کے پایا

ع بندیاں نال بھلا کیہہ رشتہ ایہناں نمانیاں بے خبراں دا

ق جہل اندھیر غضب گمراہی اک برابر تے ویرانی
عِلم ہدایت طلعت رحمت اک سدا بہار جوانی
عِلموں باجھ توقیر نہ حاصل نہ حاصل دید ربّانی
اعظم علم دی دولت باجھوں ہر شخص کنگال زیانی

ایہہ عقل تے عِشق دی صُلح صفائی ہون دے ثبوت نیں تے ایسے لئی مینوں اُمید اے جے اعظم چشتی دی شاعری وِچ جذبے تے حقیقت دا وڈا ملاپ ہو رہیا اے۔ میری سمجھ دے مطابق عِشق اصل وِچ اوہ ربط تے آہنگ اے جیہڑا کائنات توں لے کے اِنساناں دے دِلاں تک چھایا ہویا اے۔ بس اِنّا سارا فرق اے

جے ہیں عشق تے عقل دے درمیان حدّاں نہیں کھچد اتے دوواں نوں اِک دُوجے لئی ناگزیر سمجھدا ہاں میںنوں خوشی اے جے اعظم چشتی دا عشق وی ٹُٹا بھجا عشق نہیں، جوان تے باغیرت تے توانا عشق اے۔ اوہناں دے عشق نوں ایہہ توانائی عقل نوں ٹھوکر مارکے نہیں لبھی۔ شاعر عقل نوں جدوں وی ٹھوکر مارے گا، دھرتیوں اُچّا ہوکے ہواواں وچ گُھل مِل جاوے گا تے ایس طراں دے دوہڑے نہیں کہہ سکے گا۔

کِسے دے سِر تے تاج حکومت کِسے حکم چلاون سکھیا
کِسے دے سِر دستار امامت کِسے علم پڑھاون سکھیا
کِسے نے پہنیا فقر دا چولا کِسے زُہد کماون سکھیا
اعظم ویکھ مقدر ساڈا اساں یار مناون سکھیا

عشقیہ شاعری دا ایہہ لہجہ آدمی نوں جیونا سکھاندا اے۔

اعظم چشتی ہوراں نے اپنے جنہاں دوہڑیاں وچ اخلاقی درس دِتے نیں (تے ایہہ درس وی واعظ بن کے نہیں بلکہ شاعر بن کے دِتے نیں) اوہ "سداسہاگن" دوہڑے نیں۔ جدتک ایہہ دُنیا قائم اے تے ایس تے انسان وسدا اے ایس طراں دے دوہڑے زندگی دی انھیری راتاں وچ مشالاں وانگوں لشکارے ماردے رہن گے دوہڑے میرے کولوں سُن لو یانی اس باغ وچوں پُھل چُننا پڑھن والیاں دا کم اے۔ مَیں صرف ایہناں پھُلاں دے رنگ دے مہکاراں دا تعارف کرا رہیا ہاں ——

سجناں نال پیار نہ کریئے نہیں تے فیر اظہار نہ کریئے
سجن لکھ گناہی ہووے اودھے عیب شمار نہ کریئے

سجن بھانویں بن جائے دشمن اودھے اُتّے وار نہ کریئے
اعظمؔ یار دے مرنے مریئے نئیں تے پہلوں ای پیار نہ کریئے

اک ملدے پر دلوں نہ ملدے ہنت پئے ملادن سینے
دکھڑیاں ہو کے کرن برائیاں، جیہڑے ہوون یار کمینے
بعضے کئی کئی سال نہ ملدے، پر اندروں ہون نگینے
اعظمؔ اپنا خون بہادن جتھے یار دے وگن پسینے

انخیر وچ میری دعا اے جے اعظم چشتی ہوری پنجابی شاعری وچ اوہ اضافے کرن جنہاں دے اوہ اہل نیں کیوں جے اوہناں نے پنجابی شاعری دی سوہنی تے اچھی روایت نوں وی گھول کے پیتا ہویا اے تے نالے اوہناں نوں ایہہ وی خبر اے جے اوہ کس صدی وچ ساہ لے رہے نیں۔

احمد ندیم قاسمی

۱۴ اگست ۱۹۷۳ء

جان پچھان

بعض بندے اپنے مُہاندرے توں پچھانے جاندے نیں بعض خیالاں توں تے بعض اپنی آواز توں۔ پر پچھان لئی موہاندرے۔ خیال یاں آواز وِچ کوئی نویں تے نویکلی شے ہوندی اے جس توں اوہ موہاندرا اوہ خیال یاں اوہ آواز اچرج ہو جاندی اے۔ تے ذہن تے نقش ہو جاندی اے۔ اعظم چشتی ہوری ہُن تک تے اپنی آواز توں پچھانے جاندے سن پشلے پنجیاں ورہیاں توں اوہناں دی آواز ساڈے ذہن نوں سُرور تے دِل نوں رِقت دے رہی اے خُدا تے اوہدے رسُولؐ نال پیار کرن والیاں لئی اعظم چشتی دی پچھان اوہناں دی آواز دا اوہ جادُو اے جہڑا دِل تے دماغ نوں اس فانی دُنیا دے بکھیڑیاں وِچّوں کڈھ کے رُوح دی نِردل تے سچائی دی امول دھرتی تے لے جاندا اے جتھے ایس لوبھی دُنیا دے فریباں تے ضرورتاں دی لیک مُک جاندی اے تے ذات دے عرفان دی پدھری تے سُواری دھرتی شروع ہوندی اے۔

مُحمد اعظم چشتی ہوری اِک مُدت تک پُرانیاں شاعراں دے کلام نوں اپنی آواز دی مٹھاس نال نکھار دے رہے نیں ایس لئی اوہناں نوں ایس میدان دے وڈیاں وڈیاں اُردو پنجابی تے فارسی شاعراں دے کلام دا بڑے گوہ نال مطالعہ کرنا پیندا اسی۔ تے اوہ ایہو جیہا انتخاب کر کے لیاوندے اسن جہڑا سنن والیاں دے دِل موہ لیندا اسی۔ فیر ایہہ مُطالعہ اوہناں نوں اپنے اندر رچدا ہویا محسوس ہویا

زندگی دے تجربیاں تے دوستاں دے فریباں نے وی اپنا اثر وکھایا۔ نالے جذبے دی سچائی، حقیقت دے پیار تے دنیا دی بے ثباتی نے وی اپنا رنگ گوُڑھا کیتا تے محمد اعظم چشتی ہوراں اپنے دل دی دھڑکن نوں اپنی آواز دا لباس پوا دِتا۔ ایس طراں لوکی اعظم چشتی ہوراں نوں شاعر آکھن لگ پئے۔ ایس توں پہلاں اوہناں دیاں کتاباں "غذائے روح" "رنگ و بو" تے "نیرِ اعظم" دے ناواں نال آچکیاں نیں تے اوہ ایس میدان وچ فنکاراں تے فن دے پرستاراں کولوں داد لے چکے نیں۔ نِری پنجابی زبان وِچ ایہہ اوہناں دی پہلی کتاب اے۔

محمد اعظم چشتی ہوراں دے نویں چومصرعیاں دی کتاب "اُنیندرے" بارے مینوں کیہا گیا اے کہ میں اوہناں دی شاعری، فن تے خیال بارے اظہار کراں۔ سچی گل ایہہ وے کہ اپنے کِسے ہمعصر شاعر دی تعریف کرناں یاں اوہدے تے تنقید کرناں بڑے دِل گُردے دا کم اے تے سچ تے پردہ پا دیناں یاں اوہدے توں مُنہ پھیر لینا وی کِسے سچے فن کار لئی بڑا اوکھا کم ایں۔ محمد اعظم چشتی ہوراں دی شاعری بارے اصل فیصلہ تے ایس کتاب دے پڑھن والے کرن گے یاں اون والا ویلا۔ میں تے ایس نوں اپنی سوچ تے اپنے ذہن تک ویکھیا اے تے ایس بارے جو کجھ محسوس کیتا اے اوہدا اظہار کراں گا۔

پنجابی شاعری وِچ چومصرعے دی تاریخ بڑی پرانی ایں۔ ساڈی ساری کلاسیک شاعری اُتے چومصرعے چھائے ہوئے معلوم ہوندے نیں۔ فیر اینویں صدی دے اخیر وِچ تے ویہویں صدی دے پہلے ادھ وِچ چومصرعے دا رواج ہور وی ودھ جاندا اے۔ پر بُہتے چومصرعے پیر وارث شاہ دی بحر وِچ لکھے جاندے رہے نیں۔ تے

ایہناں چومصرعیاں وِچ حمد تے نعت دے نال نال معاشرے دے دوسریاں مسئلیاں نوں وی شامل کر لتا گیا اے۔ لوہڑی دے مشاعریاں وِچ تے غیر طرحی مشاعریاں وِچ ایہہ رواج بہتا سی کہ شاعر چار چار مصرعیاں وِچ اڈو اڈ موضوع تے وکھرے وکھرے خیال بنھ کے لیا وندے سن۔ فیر لمیاں نظماں وِچ چار چار مصرعے اِک ردیف قافیے نال بنھن دا رواج عام رہیا اے۔ تے ہُن تک چل رہیا اے۔ فرق صرف ایناں پیا اے کہ ہُن فارسی تے اُردو دیاں اکثر بحراں دی استعمال ہون لگ پیاں نیں تے عربی رباعی دی بحر وِچ دی چومصرعے لکھے جا رہے نیں۔

محمدؐ اعظم چشتی ہوراں ایس کتاب وِچ صرف اپنے چومصرعے پیش کیتے نے انج تے پہلاں وی پنجابی وِچ چومصرعیاں تے دوہڑیاں دیاں کئی کتاباں چھپ چکیاں نیں۔ پر ایس کتاب دا ایہہ نویکلا تے انداز وکھرا اے۔ جیہڑا دِل دے ڈونگھ وِچ اپنی تھاں بنا لیندا اے۔

محمدؐ اعظم چشتی ہوراں دی ایس کتاب نوں پڑھ کے انج لگدا اے جویں اوہ کسے خاص شے دی تلاش وِچ نیں کوئی ایہو جیہی روشنی جیہڑی روح دی گہرائی وِچ چانن کر دے۔ کوئی ایہو جیہی لو جیہڑی اندر دی کالخ نوں دھو دیوے۔ کوئی ایہو جیہی مٹھاس جیہڑی لہو دی کڑتن نوں مکا دیوے۔ کوئی ایہو جیہی پالش جیہڑی دُنیا دے جھمیلیاں دے زنگ نوں لاہ کے خالص تے نہ ختم ہون والی لِشک دے دیوے۔ اُنج تے اوہناں نے ایہدے وِچ بڑے اچرج تے نویں موضوع دی چھوئے نیں تے کئیاں پرانیاں موضوعاں نوں نویں رنگ تے نویں رچا نال پیش کیتا اے۔ جنہاں وِچ دُنیا دا لالچ، ماہی دا وچھوڑا، یار دے حُسن دی تعریف، یار نوں مِلن دی تاہنگ، اڈیکاں دے

جنجال ۔ رُسیا یار منان لئی ہاڑے، ان اکھیاں سدھراں دے دین ۔ دُنیا دی بے ثباتی سجناں دی دُشمنی ، لگیاں دی خشبُو ، آساں دی رُشنائی تے اُمیداں دے رنگاں دی لو وکھری ہوئی اے ۔

محمد اعظم چشتی ہوراں دا محبوب پنجابی دی قدیم روایت وانگوں مادی نہیں اوہ سَتی دی گل کرن یاں سوہنی دی رنجھیٹے داناں ورتن یاں ہیرڈا ۔ منزل اکو ای اے تے اوہ حقیقت دی تلاش اے ۔ اوہناں دا مُطالعہ اوہناں دا ساتھ دیندا اے تے اوہناں دا مشاہدہ اوہناں نوں نویاں نویاں راہواں لبھن تے مجبور کردا معلوم ہوندا اے

محمد اعظم چشتی ہوری محسوس کردے نیں کہ جیہڑی راہ تے اوہ ٹُرے جاندے نیں اوہدیاں گنجھلاں کھولنا بڑا اوکھا کم اے ۔ پر فیر وی اوہ ایہناں پیچیاں ہوئیاں گنڈھاں دے کھولن دا چارہ کر رہے نیں ۔

نہ محسوساں نہ معلوماں اتے نہ وِچ ناپاں تولاں
نہ وِچ حداں نہ وِچ سمتاں نہ وِچ گفتاراں بولاں
نہ وِچ رسماں نہ وِچ ریتاں دس کتھے جا کے ٹولاں
اعظم گنڈھاں دے وِچ گنڈھاں دس کیہڑی کیہڑی کھولاں

گنڈھاں دے پیچاں نوں کھولدیاں ہوئیاں محمد اعظم چشتی ہوراں نوں ایہہ دی پتہ اے کہ ایس دُنیا وچ سچ دی کوئی قدر نہیں کیوں جے سچ کوڑا ہوندا اے تے ایتھے جھوٹ دیاں مٹھیاں بولیاں دا مُل ہوندا اے ۔ سچ آکھن تے ایتھے پتھراں توں ودھ کجھ نہیں لبھدا ۔

جے میں مٹھیاں بولیاں بولاں مینوں واجاں مارن لوکی
جے میں تلخ حقائق کھولاں مینوں جھٹ دُرکارن لوکی

جے مَیں جھوٹھے سُخن الاواں مینتھوں جنڈری وارن لوکی
اعظمؔ جے سچ آکھ سُناواں مینوں پتھر مارن لوکی

سچ توں اگانہہ اپنی ذات دے عرفان دی منزل اے۔ کہندے نیں جے بندہ اپنے آپ نوں لبھ لَے تے اوہنوں رب لبھ جاندا اے۔ اپنی پچھان ہو جاوے تے جگ دی پچھان ہو جاندی اے تے منزل اپنے قدماں ہیٹھاں نظراون لگ پیندی اے۔

کہیا مقام تے کیہڑی منزل مَیں کدھر قدم اٹھاواں
کیہی شراب تے کیہڑا ساقی مَیں کتھے ہتھ پھیلاواں
کیہڑا وصل تے کیہی جدائی مَیں کہنوں ڈھونڈن جاواں
اعظمؔ مَیں خود کعبہ اپنا مَیں کتھے سیس نواواں

اج دے دَور دے سارے فن کاراں وانگوں محمد اعظم چشتی ہوری یار تے جند جان، دین ایمان سب کجھ صدقے کرن نوں تیار نیں۔ پر یار دا لبھناں وی اپنی تھاں تے اک مسئلہ اے۔ مطلبی تے بتھیرے لبھ جاندے نیں۔ پر ایس دنیا وِچ اوس یار دا لبھنا بڑا مشکل اے جہدی چشتی ہوراں نوں تلاش اے۔

دس دنیا دی ایس دوکانوں کیہڑا ہار شنگار نئیں لبھدا
کیہڑا موتی کیہڑا ہیرا جیہڑا ایس بازار نئیں لبھدا
کیہڑا پھل تے کیہڑا میوہ جیہڑا ایس گلزار نئیں لبھدا
اعظمؔ ایتھے جے نئیں لبھدا تے اوہ چنگا یار نئیں لبھدا

محمدؐ اعظم چشتی ہوراں خاص طور تے سسّی پنوں والے حصے وِچ حقیقت نوں مجاز دا جیہڑا رنگ دِتا اے تے نال شاعری دے جوہر وی وکھائے نیں اوہ اوہناں

دی فنی مہارت تے پختگی دی دلیل اے۔ سسی دے پیدا ہون دا اوہ اِنج ذکر کردے نیں۔

سُکّا باغ ہو گیا پھر ہریا آئی فیر بہار چمن تے
گئی کھلار صبا خوشبوآں رنگ آیا سرو سمن تے
خبرے کیہہ کہہ گئی کلیاں نوں ہتھ لان نہ دیہن بدن تے
اعظم کئی تحریراں پڑھیاں اج پھُلاں دے دامن تے

سسی جدوں پندرہ سالاں دی ہو گئی تے اوہدی تصویر اِنج کھچدے نیں

پندراں سال پلی وِچ نازاں آپینگھ چڑھی اسمانی
عیلی عیلی کردی آئی اج مستیاں بھری جوانی
بھر کے نظر نہ ویکھیا جاوے اِنج لٹ لٹ کرے پیشانی
اعظم کرے اُداس دلاں نوں آ دیکھ تھلاں دی رانی

جس ویلے اوہ حقیقت نوں مجاز دا لباس پہنوندے نے تے کہندے نے

سسی سُتی تے یار گواچا ویکھیں توں وی سوں نہ جاویں
اِک پل دے آرام دی خاطر ساری عمر دا روگ نہ لاویں
جھڑا غافل ہو گیا مویا کِتے غافل ہو نہ جاویں
اعظم سُتیاں عمر گذاری ہُن جاگ کے یار منا دیں

اعظم ہوراں دی ایس گلزار دا کوئی ایسا پھُل نئیں جہدے بارے وِچ کُجھ کہن نوں دِل نہ کردا ہووے۔ ہر صرف اِک چومصرعہ اوہناں دا ہور سُن لو تے سمجھ آجاوے گی کہ اینہاں نوں ہجر نال کِناں پیار تے ماڑے اوہنوں بیان کرن دی کِنی سوہنی جاچ اے۔ معلوم ہوندا اے کہ اعظم ہوری دوسریاں دے درد نوں وی اپنے تے وارد کر کے بیان کردے نیں۔

جد وں سسّی دی ماں اوہنوں تھلاں وَل جان توں موڑدی اے تے کہندے نے

سسّی آکھے سُن نی مائے مَیں تے بخت سوارن چلّی
توں سمجھیں مَیں پاپ کمایائیں نئے فرض گذارن چلّی
جان مرے سر قرض پُنل دا ایں ایہہ قرض اتارن چلّی
اعظم یار نوں نظر نہ لگّے اوہدا صدقہ وارن چلّی

سچی گل تے ایہہ وے کہ محمدؐ اعظم چشتی ہوراں دی ایہہ کتاب پنجابی شاعری وِچ اِک انمُلّا وادھا اے ۔ اوہناں کول خیالاں دا سُہپن، بیان دی شیرینی، بندشاں دی چُستی، زبان دی روانی تے سچائی نال پیار دی دولت اے ۔ اوہناں دی شاعری نے حالی ہور دی منزلاں طے کرنیاں نیں ۔ اوہناں دے خیالاں نے ہور دی اُچیاں اُڈاناں این تے تصوف دے میدان وِچ اوہناں اجے بڑا اگے جانا این پر ایس لئی ہور ہمت تے ہور ریاضت دی لوڑ اے ۔ مَیں اخیر وِچ محمدؐ اعظم چشتی ہوراں دا اِک چومصرعہ ای اوہناں دی خدمت وِچ پیش کرناں واں

کِسے خزانے دا دروازہ نہیں کھُلدا ہمت باہجوں
کوئی کمال نہیں حاصل ہوندا دِن رات دی محنت باہجوں
اُچا کوئی مقام نہیں مِلدا کِسے کڑی مشقت باہجوں
اعظم یار دی دید نہیں ہوندی کِسے خاص ریاضت باہجوں

رؤف شیخ
سیکرٹری پنجابی سب ریجن پاکستان رائٹرز گلڈ لاہور

پیارے

ملت حبشی

کے

اسرار حبشی

کے

نام

محمد اسلم رشتی

۱۲ صفر ۱۳۹۲ھ

ایس سچائی نوں کون جھٹلا سکدا اے جے ہر زبان اپنے وچ اک
اچرج کشش ، اک انوکھی ڈونگھائی تے اک نویکلا سبھین رکھدی اے
پر میں سمجھناں واں کہ جہڑی مٹھاس ، ہر ٹارس تے جہڑا ساڈی پنجابی زبان
نوں ملیا اے اوہ شاید ای کسے ہور زبان نوں نصیب ہویا ہووے خاص
طور تے تصوف تے عرفان دیاں ڈونگھیاں رمزاں ، وصل تے ہجر دیاں
نازک وارداتاں دا اظہار کرن لگیاں جیہاں ساتھ ایہہ زبان دیندی
اے اوہ ہور کوئی زبان نہیں دیندی ۔

پر میں ایہہ گل ایس لئی نہیں کر رہیا جے میں پنجابی آں تے
میں پنجاب دی دھرتی نال عقیدت وی اے تے عشق وی - میں تے
صرف ایہہ کہہ رہیاں جے ایس زبان دا وی اک اپنا حسن اے تے اپنا
مقام اے ، جیہنوں کسے ہور زبان دا بندہ نہیں سمجھ سکدا -

مثال دے طور تے عارف کھڑی رحمتہ اللہ علیہ دا ایہہ شعر

جے میں ویکھاں عملاں ولّے کجھ نئیں میرے پلّے
جے میں ویکھاں رحمت تیری بلّے بلّے بلّے

کِنّاں سُرکھا ، سادہ تے سر ہناہون توں علاوہ کِناں ڈونگھا تے درد نال
بھریا ہویا اے - ہُن جہڑا بندہ بلّے بلّے بلّے دے اوس گہرے مفہوم
نوں نہیں سمجھ سکدا اوہ ایہدی داد وی کیہہ دے گا -
کسے چنگی شے نوں ویکھ کے حیرت دے اظہار لئی ایہدوں چنگے الفاظ
کہڑی زبان وچ ملدے نیں - ایہہ الفاظ اپنے اندر کنیاں کیفیتاں
تے قیامتاں لکائی بیٹھے نیں ، مثالاں دین لگیاں تے ورھے چاہی دے

نیں میں دسناں ایہہ چاہناں واں جے اُنج تے ہر زبان اپنے تیور ہر زمانے وِچ بدلدی آئی اے پر ایس دور دے پنجابی شاعراں دا کلام پڑھن توں بعد ایہہ منناای پئے گا جے اج توں کجھ سال پہلوں پنجابی زبان دے حسن دا ایہہ نکھار ویکھن وِچ نئیں آیا ۔ تے پنجابی زبان دی جیہڑی شکل اج ساہمنے آئی اے اوہ ایس توں پہلوں نظر نئیں آئی ۔

میری پنجابی ہُسن والی پنجابی نئیں ، میری پنجابی میاں محمدؒ بُلّھے شاہؒ وارثؒ غلام رسول تے خواجہ غلام فرید والی پنجابی اے پر میں کوشش کر رہیاں جے اج دے پنجابی شاعراں وانگوں میں وی لکھن دا چج آ جاوے ، میری بڑی دیر دی خواہش وی سی تے دوستاں دی فرمائش وی سی پئی اک کتاب میری پنجابی وِچ لکھاں تاں جے میں وی پنجابی شاعراں وِچ اپنا ناواں لکھاں لواں ایس توں پہلوں میریاں تِن کتاباں غذائے روح ، رنگ و بو تے پیرِ اعظم دے ناواں تے چھپ چکیاں نیں پر اوہناں وِچ فارسی وی اے اُردو دی تے پنجابی وی ۔

ایس کتاب دے اخیر تے سَسّی پنوں دا قصہ تے میں اپنے یار عبدالشکور بیدل دی فرمائش تے لکھیا اے نئیں تے ہاشم شاہ رحمۃ اللہ علیہ ورگے صوفی عالماں ، کاملاں ، سچیاں تے ڈونگھیاں لوکاں دے ساہمنے میں ایہہ اک گستاخی توں ودھ نئیں سمجھدا ۔

محمد اعظم چشتی

۷ مارچ ۱۹۷۳ء

دوہڑے

قلمے کر تعریف اُس رب دی جہدی ذات قدیم قدیمی
ناں ندامت کر مُنہ کالا دس اپنی عجز یتیمی
رکھ کے سر کاغذ دے اُتّے اتے کر سجدہ تعظیمی
اعظمؔ بناں زبانوں جس نے تینوں کیتی دان کلیمی

فہم ادراک ڈُبّے وِچ حیرت اتے حیرت وِچ حیرانی
سوچاں آپ پیّاں وچ سوچاں اتے ہر تدبیر دیوانی
فکراں دی پرواز نہ اوتھے وِچ عقلاں سرگردانی
اعظمؔ آسانی وچ مُشکل اتے وچ مُشکل آسانی

ہر گھر دا مہمان رنجھیٹا اتے زینت ہر محفل دی
رنگت رونق ہر گُلشن دی اتے دھڑکن ہے ہر دل دی
علّت غائی ہر ممکن دی اتے رفعت ہر منزل دی
اعظمؔ بینائی ہر اکھ دی اتے کُنجی ھے ہر مُشکل دی

نہ محسُوساں نہ معلُوماں اتے نہ وِچ ناپاں تولاں
نہ وِچ حدّاں نہ وِچ سمتاں نہ اوہ وِچ گفتاراں بولاں
نہ وِچ رسماں نہ وِچ ریتاں دَس کِتھّے جا کے ٹولاں
اعظمؔ گنڈھّاں دے وِچ گنڈھّاں دَس کیہڑی کیہڑی کھولاں

مخفی کنز وجوب دے موتی دَس رولن والا کیہڑا
ایہہ اسرار رموز حقائق دَس کھولن والا کیہڑا
ایہہ اوراق صحائف فلکی دَس پھولن والا کیہڑا
اعظمؔ جے میں حادث فانی دَس بولن والا کیہڑا

بے پرواہی ویکھ سجن دی جِتھّے عقل دی پیش نہ جاوے
عملاں والے دُور ہٹاوے بے عملاں نوں گل لاوے
تاجاں والے دَر دَر رولے اتے منگتیاں تخت بٹھاوے
اعظمؔ کِسے نوں گھر آملدا کوئی کعبیوں خالی آوے

نیڑے وسّے شکل نہ دسّے سانوں ایس حیا نے پھٹّیا
اون پیغام پر آپ نہ آوے سانوں ایس وفا نے پھٹّیا
برسن تیر کمان نہ دِسّے سانوں ایس ادا نے پھٹّیا
اعظم جیہڑی نظر نہ آوے سانوں اوس قضا نے پھٹّیا

قُل آکھے نالے آپ نہ بولے جانے کون حقیقت گجھّی
عقل وچاری سِر بھر بیٹھی رہی وِچ دلیلاں رُجھّی
پیر فقیر پئے وِچ سجدے جدوں کوئی گلّ نہ سُجھّی
اعظم کِسے قلندر باجھوں ایہہ وِچلی رمز نہ بُجھّی

جد کوئی معبود نہ دُوجا کیوں لا الٰہ فرماویں
جد توں قائم ذات اپنی وِچ ساتھوں کِس دی نفی کراویں
اوہنوں اپنا عین کیوں سمجھیں جہنوں ہتھیں آپ بناویں
اعظم ورگے نافہماں نُوں کیوں وہماں دے وِچ پاویں

اِک اَنا منصورؔ نے آکھی اِک انا فرعون پکاری
اِک اَنا مظہر وحدت دی اِک وحدت دی انکاری
اَنا اَنا وچ فرق گھنیرا اِک رحمت تے اِک خواری
شکلاں ویکھ نہ بھلّیں اعظمؔ اِک نوری اے اِک ناری

اِک در پھڑیئے محکم پھڑیئے اتے اِک دے ہو کے رہیئے
اِک دے ناز اُٹھایئے رج رج سارے جگ دے ناز نہ سہیئے
اِک نوں منیئے اِک تے مریئے کدی غیر دا ناں نہ لیئے
اعظمؔ جیہڑا اِک دا دشمن اوہدی صحبت وچ نہ بہیئے

اپنے آپ توں وچھڑیاں ہویاں مینوں صدیاں کئی وہائیاں
اپنا نام نشان نہ ملیا نہ کدھروں خبراں پائیاں
اپنی صورت ویکھن کارن میریاں رو رو اکھیاں آئیاں
اعظمؔ مرشد کامل باہجوں کرے کون ایہہ دو رُخدائیاں

مَیں تے ماہی ویکھن نوں دو وِچّوں اِک گل بات اساڈی
اِکّو تھاں دے اِکّو گھر دے وِچوں اِکّو گھات اساڈی
اِکّو رمز تے اِکو بولی وِچّوں اِکّو جھات اساڈی
اعظمؔ اِک خمیر اساڈا اِچھوں اِکو ذات اساڈی

قُل کہہ کے توحید اپنی دا جِہدے مُونہوں اعلان کراوے
کون کرے وڈیائی اس دی رب جِس دی شان وِدھاوے
کِیہہ اوہ حُسن ہووے گا آخر رب جِس دے ناز اُٹھاوے
کِیہہ اوہ شہر ہووے گا اعظمؔ رب جِس دیاں قسماں کھاوے

دیس عرب وِل جاندیا راہیا مینوں لے چل نال مدینے
مَیں وی ویکھ لواں اوہ نگری جِتھّے وسّدے یار نگینے
جِس دھرتی تے رحمت والے سَدا کھُلے رہن خزینے
اعظمؔ مَیں اُس خاک نُوں چُمّاں جِتھّے لائے قدم نبیؐ نے

ذرّہ ذرّہ تنکا تنکا بھرپُور حضور دے نُور دوں
پتّہ پتّہ، ڈالی ڈالی معمُور حضورؐ دے نُور دوں
سُورج چن تسارے سارے پُرنُور حضورؐ دے نُور دوں
اعظمؔ کُل ہنیرے جگ دے ہُوئے دُور حضورؐ دے نُور دوں

دِل دا درد تے سوز جگر دا تے اشک آنُو ڈنگا ہاں
ایہہ گوہر نہ وِچّ دُکاناں نہ ایہہ وِچّ خزانے شاہاں
بڑے نصیب ہوون تد لبھّن ایہہ یار سجن دیاں راہاں
اعظمؔ عِشق رسُولؐ دی نعمت کدوں مِلدی اے گُمراہاں

کیوں مخلوق دے دِل نہ بھانواں مَیں تے گیت رسُولؐ دے گانواں
کیوں نہ دُنیا وِچ سُکھ پانواں مَیں تے گیت رسُولؐ دے گانواں
کیوں نہ ماناں ٹھنڈیاں چھانواں مَیں تے گیت رسُولؐ دے گانواں
اعظمؔ دوزخ مَیں کیوں جانواں مَیں تے گیت رسُولؐ دے گانواں

دوزخ جاوے یا کوئی حاسد یا کوئی منافق جاوے
یا جاوے کوئی ظالم جابر جیہڑا کسے دا دل دُکھاوے
دوزخ جائے بے ادب نبیؐ دا جیہڑا یا مُنکر کہلاوے
اعظمؔ نہ بے ادب نہ مُنکر ایہنوں کیہڑی اگ جلاوے

لوکی آکھن تیرے ورگا کوئی ہور نہ بد اعمالا
ایڈا او گنہگار نکما اتے نالائق مُنہ کالا
رب دے قہر غضب توں تیرا ہُن بچنا نہیں سوکھا لا
اعظمؔ لوکی ایہہ کیہہ جانن مرا راکھا کملی والا

میریاں عیباں نالوں یا رب تیری رحمت بُہت وڈیری
میری ذات صفات کیہہ پُچھیں کوئی ذات اوقات نہ میری
ہیں مدّاح رسولؐ ترے دا ایہو آس اُمید بتیری
بخش لویں جے اعظمؔ نوں وی نئیں گھٹدی رحمت تیری

تُوں داتا اسیں منگتے تیرے ترے باہجھ نہ ہون گذارے
ہے لج پال گھرانہ تیرا ساڈی لاج ترے ہتھ پیارے
پردہ پوشی منصب تیرا اسیں بھُلنہار نکارے
اعظمؔ نوں وِچ حشر نہ بھُلیں ایہدے عیب چھپائیں سارے

آکھن نوں تے سب جگ سوہنا مرے یار جیہا نہ کوئی
ویکھ کے جس دے نین رسیلے سب خلقت کملی ہوئی
حُسن یوسفؑ اِک جلوہ اُس دا جنہوں ویکھ زلیخا موئی
اعظمؔ جو اِس در توں ردیا اوہنوں کِدھرے مِلے نہ ڈھوئی

بادِ صبا جا ویکھ جے تیری ہووے وِچ دربار رسائی
آکھیں نال ادب دے سجناں کد ہوسی دُور جُدائی
کیوں توں سانوں یاد نہ کیتا کیوں ساڈی یاد بھُلائی
اعظمؔ کیہہ تقصیر اساڈی اجے ساڈی وار نہ آئی

کیہہ ہیں تے کیہہ دعوے میرا ایں کون عاجز بے چارا
ہر صفتوں ہر وصفوں خالی اتے بے ہنر ناکارا
عیباں دے وچ ڈُبا ہویا سارے جگ توں وگنہارا
اعظمؔ ہیں مدّاح نبیؐ دا میرا ایہو اِک سہارا

ہُن کدھرے دربار اجیہا جتھے جا کے درد سُناواں
ہے کوئی ہور سخی تیں ورگا جتھے جا جھولی پھیلاواں
ہے کوئی تیرے ورگا سوہنا جہنوں محرم راز بناواں
اعظمؔ کوئی طبیب نہ ایسا جہنوں دِل دے زخم وکھاواں

اج وی زندہ عاشق رب دے ذرا ویکھیں نظر اٹھا کے
قبراں اندر شاہی کردے آ دیکھ کدی آزما کے
سب کجھ سُندے سب کجھ ویہندے اتے سب کجھ دھیان لا کے
اعظمؔ رب نال واصل کردے ایہہ اکھ نال اکھ ملا کے

اِک محیؒ الدین جیلانیؒ جہدی عرشاں تک مشہوری
غوث الاعظمؒ صدر ولایت جہدی وِچ درگاہ منظوری
اِک محیؒ الدین قصوری جیہڑا دائم وِچّ حضوری
اعظم نوں اِک نظر کرم بخشیں جس خاکیوں کیتا نوری

مَیں صدقے اُس سوہنے اُتوں جہدا دِسدا نئیں کوئی ثانی
ولیاں دا محبوب کہاوے ایہہ عارف مرد ربانی
شاہنشہ ایہدے دَر دے منگتے ایہدے قدماں وِچ سُلطانی
اعظم لاثانیؒ تے کدھرے نہیں علی حُسین دا ثانی

بے انداز احسان سجن دے جیہڑے باہر حد شماروں
وچّ غلاماں شامل کیتا نالے بخشیا شرف دیداروں
خادم توں مخدوم بنایا اتے پھُل بنایا خاروں
اعظم مینوں کیہہ نہیں لبھیا شاہ سرورؒ دے درباروں

چھڈ دے ہور تعلق سارے اِک لا سر وڑ نال یاری
کر دے جان حوالے اوہدے اتے رہ وِچ خدمتگاری
خِدمت وِچ نہ فرق لیاویں بھانویں جھِڑک دیوے لکھ واری
اعظمؔ قدم پچھاں نہ رکھیں بھانویں سِر تے پھر جائے آری

جیہڑی یار دے کم نہ آوے اوہ جان بھلا کِس کم دی
جیہڑی خالی درد ماہی توں اوہ نت شکار سِتم دی
عِشق علاج ہر اک مُشکل دا اتے عِشق دوا ہر غم دی
اعظمؔ جیہڑا عِشق دا زخمی اوہنوں حاجت نہیں مرہم دی

لُٹ لے اج خزانے ربدے اُٹھ بے خبرا انجانا
رحمت ربدی جوشاں اندر متے فیر پئے پچھتانا
دُنیا منگ لے عُقبیٰ منگ لے بھانویں منگ لے عِشق ربانا
اعظمؔ جو جی آوے منگ لے اج جو منگیں مِل جانا

عِلم فضیلت والیاں پنڈاں اساں سِر توں لاہ کے سُٹیاں
رہے دُنیا نہ دین دے کم دے ہوئیاں ساڈِیاں چوڑ ترٹّیاں
لُوں لُوں زخمی انگ انگ زخمی سارا تن من پٹّیاں پٹّیاں
اعظمؔ عِشق دے ایس بپاروں اساں ایہو کھٹّیاں کھٹّیاں

زِینت دی کِیہ حاجت اوہنوں جیہدے گل وِچ عِشق دا گہنا
جیہڑا خود محبوب دِلاندا اوہنے کِسے دا ناز کِیہ سہنا
جِس نوں چڑھ جائے عِشق دی مستی اوہنے جنت نوں کِیہ کہنا
اعظمؔ جِس وِچ کعبے والا اوہنے کعبے وِچ کِیہ رہنا

کِسے دے سِر تے تاج حکومت کِسے حکم چلاون سِکھیا
کِسے دے سِر دستار امامت کِسے علم پڑھاون سِکھیا
کِسے نے پہنیا فقر دا چولا کِسے زُہد کماون سِکھیا
اعظمؔ ویکھ مقدّر ساڈا اساں یار مناون سِکھیا

بے درداں نوں حال نہ دسیئے بے ادباں کول نہ بہیئے
سب دِیاں سُنیئے سب کجھ سُنیئے کدی دِل دا بھید نہ دسیئے
کدی کِسے دا گِلا نہ کریئے سدا مستی دے وِچ رہیئے
اعظمؔ جیہڑا کرے بُرائیاں اوہنوں کدی نہ مندیاں کہیئے

واسا تیرا دِل وِچ میرے اتے دِل میرا ہتھ تیرے
جیویں عکس آئینے اندر اتے آئینہ ہتھ میرے
ہر شے اُتے قبضہ تیرا اُوں تُوں وِچ تیرے ڈیرے
اعظمؔ ظاہر باطن سانوں دِسیں توں ہیں چار چوفیرے

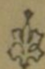
نہ اِنکار کریں اج ساقی اج موسم بڑا سہانا
مستی دا اج مینہہ برسادے نہیں پیکس دا کوئی ٹھکانا
تیرے کول شراب پُرانی ساڈا روگ وی بہت پُرانا
اعظمؔ ہس ہس ٹال نہ سانوں اساں پِیتیاں باہجھ نہ جانا

لگّا جدوں بازار ازل دا لوکی چوراں وانگ سدھائے
کِسے نے لُٹّی عِلم دی دولت کوئی میر فقیر بَن آئے
کِسے چُرائی حُسن جوانی کِسے ھاسے جھولی پائے
اعظم ویکھ جہالت ساڈی اسیں عشق خرید لیائے

پہلی نظرے لُٹ لیا ماہی سانوں تیریاں ہار شنگاراں
قاتل نین تے ناگن زُلفاں بیٹھے ڈُوروں مارن ماراں
کِسے نوں کول نہ بھٹکن دِتّا تیرے حُسن دے پہرداراں
اِک اِکلّا توں نہئیں اعظم ایتھے ہو گئے قتل ہزاراں

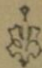
آجا پر دیوں باہر ساقی دیہہ جام اک خم طہوروں
میخانے دیاں دُھمّاں سُن کے اسیں آئے دُوروں دُوروں
گھر آئیاں دیاں لاجاں رکھ کے نہ خالی گھلّ حضوروں
اعظم دی ایہہ آس پُرانی ایہدی جھولی بھر دے نُوروں

نیناں والیا موڑ نیناں نوں دِل سینیوں باہر آوے
تیر چلا پر ویکھ کے ماہی جیہڑا ایہدی قیمت پاوے
ہر کوئی اِس لائق کِتھے جیہڑا زخم نیناں دے کھاوے
اعظؔم ایہہ امانت ساڈی کیوں ہور کِسے وَل جاوے

عقل عیّار مکّار ازل تھیں جیہڑی سَو سَو رُوپ وٹاوے
عِشق انجان انبھول نمانا ہر دُکھڑا سینے لاوے
اِک ہشیار تے اِک دیوانہ کیہڑا اِک دُوجے نوں بھاوے
اعظؔم ایہہ تفریق ازل دی اِس فرق نوں کون مٹاوے

کوئی کہے خداوند باری ساڈی دُنیا دِین سوارے
کوئی کہے ایمان دی کشتی ساڈی لگ جائے پار کنارے
کوئی بخشش دا شیدائی کوئی جنّت توں جِند وارے
اعظؔم ایہہ نہ آکھے کوئی رب عاشق کر کے مارے

آ گئے تنگ فرِشتے میرے میریاں لکھ لکھ کے بُریائیاں
نہ مَیں بیٹھا نہ اوہ بیٹھے کئی مُدّتاں اِنج وہائیاں
مَیں اگّے اوہ پِچھّے پِچھّے پَر مَیں نہ دِتّیاں ڈاہیاں
اعظمؔ اوڑک تھک ٹُٹ بیٹھے ہتھوں قلماں چا پٹ پائیاں

ہو گیا کیہہ جے ایہہ تن خاکی سدا دُور جُدائیاں جرَدا
رہے ہمیش شکارِ ستم دا غم کھاندا آہیں بھردا
سوزِ فراق دی اگ وِچ سڑدا پر مُونہوں اُف نہ کردا
اعظمؔ پر ایہہ جان تے میری نِت کرے طواف اُس دَر دا

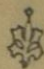
کر کر چلّے پڑھ پڑھ تسبی توں ساری عُمر گذاری
کئی تویت کرا کے ویکھے نہ دِل دی گئی بیماری
سارے وِرد وظیفے کیتے کوئی تیر نہ لگّا کاری
اعظمؔ مُڑ آ ایس بازاروں لا نال قلندر یاری

اُٹھ دِلا چل ڈھونڈن چلیئے اینویں دِلبر مِلدے ناہیں
عِشق وفا دِیاں لمّیاں واٹاں نہئیں مُکدیاں نال صلاحیں
جہناں طلب وصال سجن دی اوہ کد اٹکن وِچ راہیں
اعظمؔ کدی تے آن سُنیسی اوہ دَردمنداں دیاں آہیں

اِک پاسے دولت دُنیا دی اِک پاسے یار بُلاوے
اِک پاسے پئی عقل پُکارے اِک پاسے عِشق وِکاوے
توں اُس دولت نوں کیہہ کرنا جیہڑی یار توں دُور ہٹاوے
اعظمؔ یار دا ساتھ نہ چھڈّیں بھاویں سب کجھ لُٹیا جاوے

دو دن دے آرام دی خاطر نہ کریں ایمان دا سَودا
ویکھ کے جھوٹے حُسن دا جلوہ کر بیہویں نہ جان دا سَودا
جگ دی جھوٹی شہرت بدلے نہ کریں قرآن دا سَودا
اعظمؔ جان جاوے تے جاوے پر کریں نہ آن دا سَودا

دولت منداں نُوں غم بہتے مَیں کیوں ایہہ دولت منگاں
جیہڑی لُٹ لئے چین دِلے دا کیوں اوہ حکومت منگاں
جیہڑی یار دے من نہ بھاوے مَیں کیوں اوہ شُہرت منگاں
اعظمؔ جیہڑی یار وچھوڑے مَیں کیوں اوہ جنّت منگاں

کِس کاری اوہ دولت مندی جِھتّوں خالی مُڑن سوالی
جیہڑی کرے نہ دُور ہنیرا اوہ رِس کم چمک ہلالی
جس دا کِسے نہ میوہ چکھیّا بھلا رِس کم دی اوہ ڈالی
اعظمؔ کِس کاری اوہ بُوٹا جیہڑا ہووے سایوں خالی

بِن عشقوں ایمان نئیں لبھدا لکھ کریئے وعظ قرآنوں
بِن دردوں عرفان نہ حاصل بھانویں ذِکر کرو دِل جانوں
بِن قربانی یار نہ مِلدا لکھ کریئے وِرد زبانوں
اعظمؔ ایہو دین اساڈا جیہڑا وکھرا کُل جہانوں

نئیں دس میرے ماہی اُتوں دیواں کر قربان زمانہ
دِل وی اوہدا جان وی اوہدی کیہہ کرے نثار دیوانہ
سِر وی اوہدے لائق ناہیں جیہڑا کر دیواں نذرانہ
اعظمؔ یار منون دی خاطر دس کیہڑا کراں بہانہ

توں فرزانہ مَیں دیوانہ بنی آن مُصیبت بھاری
تینوں مستی عِلم ہُنر دی مینوں نام دی چڑھی خُماری
تینوں ہسّن نال محبت مینوں رون دی بیماری
اعظمؔ پتھر تے شیشے دی دس کویں نبھے گی یاری

نادانا ایہہ بستی دِل دی بِن یاد آباد نہ ہووے
بِن یادوں ایہہ دل دا پنچھی کِسے صُورت شاد نہ ہووے
سدا رہے برباد اوہ محفل جِنھّے یار دی یاد نہ ہووے
اعظمؔ اوہ برباد نہ ہُندا جیہدا دِل برباد نہ ہووے

کیوں نہیں ڈِگدا رب دے دَر تے ایہہ کیہہ تیری زِندگانی
کدتک رب دے نال بغاوت کدتیکر ایہہ نادانی
بُریاں دی صُحبت وِچ بہہ کے نہ کر برباد جوانی
اعظمؔ کیوں مُنہ کالا کرنا ایں اوہدی کر کر نافرمانی

زُلف تے نین محبُوب مرے دے کیہڑا ویکھ فِدا نہ ہویا
کِس نے جھلّی تاب حُسن دی کیہڑا ویکھ فنا نہ ہویا
جِنھےّ ویکھ لیا اِک واری اوہ فیر جُدا نہ ہویا
اعظمؔ میرے یار دی اکھّ دا کدی تیر خطا نہ ہویا

کیہڑا مردا ای نال کِسے دے کیہڑا اپنی جان گواوے
کیہڑا وڑدا ای ایس چِخہ وِچ کیہڑا جان دُکھاں وِچ پاوے
سارے روندے دُکھ اپنے نوں کیہڑا کِسے لئی اشک بہاوے
اعظمؔ ایسا کوئی نہ ڈِٹھا جیہڑا کِسے دا درد ونڈاوے

چنگیاں اُتے ہر کوئی راضی اوہناں کوئی نہ دُور ہٹاوے
چنگی صورت والیاں تائیں تک ہر کوئی سینے لاوے
مندیاں دے کوئی کول نہ بیٹھے اتے نہ کوئی کول بٹھاوے
اعظمؔ مردِ خدا دا اوہو جیہڑا مندیاں نال نبھاوے

مٹّی نوں اکسیر بنا دے وہ وا کیا بات اَدب دی
اَدب مُراد تے اَدب حضوری بڑی اُچّی ذات اَدب دی
اپنا آپ گوایاں باہجوں نہ مِلے خیرات اَدب دی
اعظمؔ مرکے حاصِل ہوئی مینوں ایہہ سوغات اَدب دی

بھانویں شاہسوار قلم دا بھانویں کیڈا اِستدلالی
اُچّے فکر شعوراں والا بھانویں زیرک وانگ غزالی
غیبوں جا مضمون لیاوے اتے وِچّ پرواز اعالی
شعراں وِچ تاثیر نہ اعظمؔ جے شاعِر دردوں خالی

حُسن مجازی کون سراہیندا جے عاشق زار نہ ہُندے
صاحب دی پہچان کیہہ ہُندی جے خدمتگار نہ ہُندے
کیویں ہُندی قدر پھُلاں دی جے پھُل نال خار نہ ہُندے
اعظمؔ کِتھّے جاندی رحمت جے او گنہگار نہ ہُندے

ماں آکھے نی تتیئے ہیرے کیہڑے پے گیوں وِچ بکھیڑے
توں امانت چاک رانجھن دی کِتھوں پالئے نی گل کھیڑے
نرا اجنجال ملامت جگ دی ساری عُمر دے جھگڑے جھیڑے
اعظمؔ کیہہ تقصیر تتّی دی اُس کدوں ایہہ ساک سہیڑے

اکھّ اوہو جیہڑی دید دی پیاسی رہ یار داویکھن والی
دِل اوہو جیہڑا درداں بھریا رہے یار دا سدا سوالی
سر اوہو جیہڑا ہوش دا دشمن رہے سدا دانائیوں خالی
اعظمؔ عشق دے ایس چمن وِچ رہے سدا بہار نرالی

کیہڑے مُنہ نال جاواں کعبے دِلوں غیر جُدا نہ ہوئیا
جیہڑے گھر وِچ یار نے رہنا اوہ اجے صفا نہ ہوئیا
جیہڑا وعدہ کر کے آئے اجے تیک وفا نہ ہوئیا
اعظمؔ یار دی اِک نگہ دا میتھوں قرض ادا نہ ہوئیا

اِس دُنیا وِچ ہر کوئی نچیا کوئی کن پڑوا کے نچیا
کوئی یار گوا کے نچیا کوئی یار منا کے نچیا
کوئی پوش لُہا کے نچیا کوئی سیس کٹا کے نچیا
اعظمؔ منبر تے کوئی نچیا کوئی دار تے جا کے نچیا

اُتّے خار نچایا نچّے اُتّے دار نچایا نچّے
اکھّاں بھار نچایا نچّے سر بھار نچایا نچّے
کوئی قدم بے تار نہ ہوئیا جس تار نچایا نچّے
اعظمؔ کوئی عُذر نہ کیتا جوں یار نچایا نچّے

حُسن مجازی کون سراہندا جے عاشق زار نہ ہُندے
صاحب دی پہچان کیہہ ہُندی جے خدمتگار نہ ہُندے
کیویں ہُندی قدر پُھلاں دی جے پُھل نال خار نہ ہُندے
اعظمؔ کِتھّے جاندی رحمت جے اوگنہگار نہ ہُندے

ماں آکھے نی تینتھے ہیر کیہڑے پے گیّوں وِچ بکھیڑے
توں امانت چاک رانجھن دی کِتھوں ہالئے نی گل کھیڑے
نِرا جنجال ملامت جگ دی ساری عُمر دے جھگڑے جھیڑے
اعظمؔ کیہہ تقصیر تیتّی دی اُس کدوں ایہہ ساک سہیڑے

اکھّ اوہو جیہڑی دید دی پیاسی رہ یار دا ویکھن والی
دِل اوہو جیہڑا درداں بھریا رہے یار دا سدا سوالی
سِر اوہو جیہڑا ہوش دا دشمن رہے سدا دانائیوں خالی
اعظمؔ عشق دے ایس چمن وِچ رہے سدا بہار نِرالی

کیہڑے مُنہ نال جاواں کعبے دِلوں غیر جُدا نہ ہوئیا
جیہڑے گھر وِچ یار نے رہنا اوہ اجے صفا نہ ہوئیا
جیہڑا وعدہ کر کے آئے اجے تیک وفا نہ ہوئیا
اعظمؔ یار دی اِک نِگہ دا میتھوں قرض ادا نہ ہوئیا

اِس دُنیا وِچ ہر کوئی نچیاّ کوئی کَن پڑ وا کے نچیاّ
کوئی یار گوا کے نچیاّ کوئی یار منا کے نچیاّ
کوئی پوشش لہا کے نچیاّ کوئی بھیس کٹا کے نچیاّ
اعظمؔ منبر تے کوئی نچیاّ کوئی دار تے جا کے نچیاّ

اُتےّ خار نچایا نچےّ اُتےّ دار نچایا نچےّ
اکھاں بھار نچایا نچےّ سر بھار نچایا نچےّ
کوئی قدم بے تار نہ ہوئیا جس تار نچایا نچےّ
اعظمؔ کوئی عُذر نہ کیتا جو بس یار نچایا نچےّ

جیہڑا حُسن سنجاتوں خالی اوہ سبھیں آن توں خالی
جیہڑا صبر رضا توں خالی اوہ جان احسان توں خالی
جیہڑا صدق یقین توں خالی اوہ نُورِ عرفان توں خالی
اعظم جیہڑا پیار توں خالی اوہ دین ایمان توں خالی

عِشق کتاباں وِچ نہیں لبھدا نہ ایہہ دولت ہر ہتھ آئی
نہ ایہہ شمع جلے ہر دل وِچ نہ ہر گھر وِچ رُشنائی
ایہہ شراب نہ ہر میخانے نہ ہر بندہ سودائی
اعظم اوہ کوئی وِرلا وِرلا جنہوں صُورت یار دِکھائی

ہر کوئی اپنا مَن پرچاوے اتے اپنا یار رجھاوے
کِسے دا سجدہ کیچ نگر ول کوئی ہِیر دا چاک سداوے
کِسے دا کعبہ در شیریں دا کوئی لیلیٰ دے گُن گاوے
اعظم ساڈا سجدہ اوتھے جِتھے کعبہ رئیس نواوے

اِک سوہنا اِک مُنہ دا مِٹھّا اُتوّں قاتِل ہین رسِیلے
توبہ کون بچے اِسس پھاہیوں ہوئے سب ناکارے حِیلے
چاکر بن گئے تاجاں والے جیہڑے تکدیاں ایں گئے کِیلے
اعظمؔ ایتھے کئی گھر اُجڑے کئی سُٹے گئے قبِیلے

چنّاں مَنّ لیا چانن تیرا کردیندا اے دُور ہنیرا
ایہہ بھی منّیا دُنیا اُتّے ایہہ بڑا اِحسان اے تیرا
اے پَر اِسس رُشنائی اُتّے توُں نہ کر مان ودھیرا
اعظمؔ قسم خُدا دی ایہنے اجے یار نہیں ڈِٹّھا میرا

جِس دیاں وچ اڈیکاں مَر گئے اسیں رورو اُبھّے ساہیں
جِس دے غم وِچ شام سویرے اسیں بھر دے ٹھنڈیاں آہیں
دِل وِچ رڑکن داغ ہجر دے وِچ سِینے بھڑکن بھاہیں
اعظمؔ اُس محبُوب اسانوں اجے تیک پچھاتا ناہیں

سوہنا جانے یا نہ جانے ٹُوں دیدارہ دہائی

کدی تے پہنچے گی اُس تیک جھیڑی بیتی وچ جدائی

کدی تے آن ملے گا تینوں پیش پیاں اوں جس دا شیدائی

کدی تے پہنچے گا دس اعظم تینوں جس کیتا سودائی

نفیس رقم

عشق ہے آباد ٹھکانا ساڈا اسیں پہرے دار حسن دے

کعبہ حسن آباد اساڈا اسیں خدمت گار حسن دے

پڑھیے اسیں نماز حسن دی اسیں پوجنہار حسن دے

اعظم ننگ ناموس دے ویری اسیں جان نثار حسن دے

خورشید رقم

آگیا سدّا ابحناں وَلّوں اسیں نال خوشی ٹُر چلّے
یار اساڈا آرہ پیا ویکھے ساڈی قسمت بلّے بلّے
آگئی رات وصال دی نیڑے ساڈے کیڈے بخت سوّلے
اعظم یاراں نوں کیہہ ہویا ایہہ رووَن کیہڑی گلّے

نہ منگاں میں مال خزانے نہ میں تخت حکومت منگاں
نہ منگاں شہرت وڈیائی نہ شان تے شوکت منگاں
نہ منگاں میں تاج نہ شاہی نہ عزّت حشمت منگاں
اعظم میں تے عشق دا بندہ میں تے عشق سلامت منگاں

توں کیہہ جانیں سار عشق دی نہ توں عشق دے ویہڑے وڑیوں
نہ تیری اکھ لگی کدھرے نہ توں عشق دی اگ وچ سڑیوں
نہ توں یار نوں کیتا راضی نہ توں عشق دی سولی چڑھیوں
اعظم علم تے پا نہ پڑھیوں توں اینویں وخت نوں پھڑیوں

پیار شریعت پیار طریقت ایہہ پیار دا کُل پسارا
پیار مجاز تے پیار حقیقت ایہہ پیار دا سب چمکارا
سب ظہُور فَاَحبَبتُ دا ایہہ پیار دا سب نظارا
پیار نُوں ایہہ وڈیایاں اعظمؔ ایہہ پیار دا رولا سارا

پیار ایمان تے پیار عبادت سب پیار دا تانا بانا
پیار دی دولت ہتھ نہ آوے جے نہ ہووے فضل ربانا
پیار کسے دا ازّدؔ نہ کرنا نہ ظلم نام رکھانا
اعظمؔ جنہاں پیار نہ کیتا اوہناں جنّت مُول نہ جانا

جد تک فخر عبادت دِل وِچ نئیں ڈھوئی وچ درگاہاں
جد تک مان گمان عِلم دا کوئی قدم نہ پوے اگاہاں
کِیتے جتن ہزار زلیخا نہ یُوسف کرے نِگاہاں
اعظمؔ وصل نصیب ہویو سُو جدوں رُلن لگی وِچ راہاں

شیشہ دل دا صاف نہیں ہونا کسے شیشہ گھر دے باہجوں
عشق دی منزل طے نئیں ہونی کسے دیدڈ در دے باہجوں
لَا اِلٰہ دی رمز نئیں لبھنی کسے ذات فقر دے باہجوں
اعظمؔ یار دی دید نئیں ہونی کسے اہل نظر دے باہجوں

یارب کیہہ زمانہ آیا کیوں ہو گئی خلق بیگانی
جھوٹھی موٹھی دی سب یاری اتے جھوٹھی سب زندگانی
سِر وی دیندے جان وی دیندے پر رکھّا منہ زبانی
اعظمؔ لکھیں ہتھ نہ آوے جیہڑا سجن دل دا جانی

سجناں نال پیار نہ کریئے نئیں تے فیر اظہار نہ کریئے
سجن لکھ گناہی ہووے اوہدے عیب شمار نہ کریئے
سجن بھانویں بن جائے دشمن اوہدے اتے وار نہ کریئے
اعظمؔ یار دے مرنے مریئے نئیں تے پہلوں ای پیار نہ کریئے

کئی واری مَر مَر کے ڈِٹھّا سو وار بچے طُوفانوں
کوئی نہ سمجھیا دُکھڑے دِل دے نہ پُچھیا کسے زبانوں
اودوں پیار کرے گی دُنیا جدوں ٹُر گئے ایس جہانوں
اعظم فیر نہ واپس اوناں جیہڑا نکلیا تیر کمانوں

اِک مِلدے پر دِلوں نہ مِلدے نِت پیندے مِلاون سینے
وکھریاں ہو کے کرن بُرائیاں جیہڑے ہووَن یار کمینے
بعضے کئی کئی سال نہ مِلدے پر اندروں ہون نگینے
اعظم اپنا خُون بہاون جِتھّے یار دے وَگن پسینے

دَس دُنیا دی ایس دُکانوں کیہڑا ہار شنگار نہیں لبھدا
کیہڑا موتی کیہڑا ہیرا جیہڑا ایس بازار نئیں لبھدا
کیہڑا پھُل تے کیہڑا میوہ جیہڑا ایس گُلزار نہیں لبھدا
اعظم ایتھے جے نئیں لبھدا تے اوہ چنگا یار نئیں لبھدا

اِس دُنیا وِچ کون اساڈا سانوں کون سیہانن والا
کیہڑا ساڈی بولی سمجھے ساڈوں کون پچھانن والا
ویکھن نوں سب جانن والے پر کوئی نہ جانن والا
اعظمؔ ایسا یار نہ رلیا جیہڑا دِل دے چانن والا

دھم جہناں دے علم ہنر دی اوہ آپ نہ موہنوں کہندے
اپنی اگ وِچ سڑدے رہندے اتے غم جبر دے دکھ سہندے
نام نمود دی طلب نہ رکھدے اتے پچھے پچھے رہندے
اعظمؔ جیہڑے کجھ نہ جانن اوہ اگے ہو ہو بہندے

بے سریاں سُر ہتھ نہ آیا تد سُر دی کرن برائی
آکھن سُر دی لوڑ نہ ساڈوں اساں سُر خالق نال لائی
نالے کرن بے ادبی سُر دی نالے کھاندے پھرن کمائی
اعظمؔ اوہ کد بنن گیانی جیہڑے سُر دے نئیں شیدائی

ایہہ کیہہ جانن سُر دی عظمت جدوں خالق کُن فرمایا
ہر شے دی تخلیق توں پہلے ایسے سُر نے چانن لایا
ایسے سُر دی مستی اندر ہر چیز نے رُوپ وٹایا
اعظمؔ موجُودات دے در دی ایہنوں کُنجی رب بنایا

سُر تمہید اثر کیفیّت اتے رُشنائی بینائی
سُر خاموشی سُر گویائی اتے سُر اسرار لقائی
سُر اونچائی سُر گہرائی اتے سُر انوار خلائی
اعظمؔ کرن زیارت حق دی جنہاں جھاتی سُر وِچ پائی

سُر بھیاں جے رب رُس جاندا قاری انج قرآن نہ پڑھدے
ترتیلاں تے تجویداں دے اوہ ویہڑے کدی نہ وڑدے
لحن داؤدی دی رُشنائی نہ ہُندی لہندے چڑھدے
اعظمؔ خواجہ اجمیری دا اسیں دامن مُول نہ چھڈدے

سجناں نالوں دُشمن بُہتے آئی کس کم ایہہ فن کاری
کِس کم آئے ایہہ جگراتے اتے کِس کم سُخن نگاری
کِس کم ایہہ سوچاں گھرائیاں اتے کِس کم گریہ زاری
اعظمؔ سُخنوری وِچ پے کے اساں کیتی غلطی بھاری

چھڈ دِلا کس غم وِچ ڈُبیوں ایہہ رِیت ازل توں آئی
خلقت کولوں طمع اجر دا وہ وا تیری دانائی
جِس دِیاں حمد ثنائیں اندر توں ساری عُمر لنگھائی
اعظمؔ اوہدا بُوہا چھڈ کے کیوں جھات غیراں وَل پائی

اجے تینوں دیدار نہ حاصِل نہ یار نے مُکھ وکھایا
تینوں یار دی محفل وِلّوں اجے نئیں بُلاوا آیا
دو جگ دے محبُوب نے تینوں اجے اپنا نئیں بنایا
اعظمؔ اجے توں عاشق ہُندوں کیوں لبھدا عیب پرایا

جے تیری اِس سُخنوری دا کِتے پے گیا مُل در گا ہے
بن جاسیں محبُوب خُدا دا تر جا سیں اِک نگا ہے
فیر نہ رکھسیں آس کِسے تے نہ ویسیں ایس گنا ہے
سارے رستے چھڈ کے اعظمؔ پے جاسیں اِکو راہے

مَیں مردی تے توُں نہ مردوں توُں موتیوں مَیں نہ موئی
لِف گئی کمر تے سِر نہ جُھکیا اینویں ضائع وقت گیوئی
سِر جُھکیا تے دِل نہ جُھکیا اجے مُشکل حل نہ ہوئی
اعظمؔ جِس دی مَیں نہ موئی اوہنوں وِچ درگاہ نہ ڈھوئی

جد تک خلقت دی نظراں وِچ توُں اوگنہار نہ ہوسیں
اِس رُسوائی دے جنگل وِچ توُں جد تک خوار نہ ہوسیں
جد تک اپنے دُشمن دا وی توُں خدمت گار نہ ہوسیں
اعظمؔ عشق دے اِس دریاؤں توُں کدی وی پار نہ ہوسیں

چار ولایت دی سر داری جنہوں گھر بیٹھے مِل جاوے
کیوں ویکھے اوہ غیراں وَل تے کِتے کیوں جھولی پھیلاوے
اوہ کیوں دَر دَر پھرے گواچا جیہڑا سوہنے دے مَن بھاوے
اعظمؔ اوہنے ہور کیہہ لینا جہنوں یار دے اوَن بُلاوے

ہُن مرنے دا غم نہ مینوں، مینوں نویں مِلی زندگانی
دُنیا نویں نواں پہناوا نال مِل گئی نویں جوانی
نواں سرُور نویں کیفیت نواں رنگ نویں تابانی
اعظمؔ میرے سرور مینوں ہُن کر دِتا لافانی

جی چاہے ہُن ایس جہانوں کِتے جھگی دُور بناواں
جتھے آوے نہ کوئی جاوے نہ کِسے دا اپنے پرچھانواں
لاہ کے سارے گلوں گلاویں گل عِشق دی مالا پاواں
شاید ایسے چِلے اعظمؔ مَیں رُسیا یار مناواں

لامحدود وڈے دی وُسعت جہدے وِچ کو نہیں سمائی
طُور وی ایتھے عرش وی ایتھے ایہدے اندر سب وڈیائی
وِچّے جنّت وِچّے دوزخ اینویں بھُلّیں پئی خدائی
اعظم سب کُجھ گھر وِچ ڈِٹھا جد دل اندر جھاتی پائی

دِل درویش سمُندر اگ دا کوئی اِس دا بھیت نہ آئے
درداں دے بے انت طوفاناں ایہدے اندر ڈیرے لائے
لکھّاں بجلیاں پی کے بیٹھا کئی دوزخ وِچ سمائے
اعظم جے اِک چنگ اُڈاوے سارا عالم سڑ بل جاوے

میرے دل دی آتش کولوں لئی دوزخ اگ اُدھاری
پل وِچ ہو وے خشک سمُندر جے میں سٹ دیاں اِک چنگیاری
جھٹ پٹ ساڑ سُواہ کر دیوے کیہڑا لاوے اِس وِچ تاری
جے کر جان پیاری اعظم نہ لا ساڈے نال یاری

جس نوں رب وڈیانا ہووے اوہدا محنت وچ دل لاوے
جس نوں اُچیاں کرنا ہووے اوہنوں وچ مشقت پاوے
جس نوں رکھنا ہووے خالی اوہنوں عیب جوئی سکھلاوے
اعظمؔ اپنے توں چنگیاں دا اوہنوں نافرمان بناوے

کسے خزانے دا دروازہ نہیں کھلدا ہمت باہجوں
کوئی کمال نہ حاصل ہندا دن رات دی محنت باہجوں
اُچا کوئی مقام نہ ملدا کسے کڑی مشقت باہجوں
اعظمؔ یار دی دید نہیں ہندی کسے خاص ریاضت باہجوں

صاحب ہمت چیر سمندر جھٹ لگدے جا کنارے
بے ہمت نوں کتھاں سمندر جیہڑے بیٹھا کرے نظارے
صاحب ہمت سٹ کمنداں کریں اسیر ستارے
اعظمؔ بے ہمت ناکارہ سدا ابھدا رہے سہارے

لَیسَ لِلاِنسَانْ سُنا کے سانوں رب نے ایہہ سمجھایا
بخشش دے قابل نہ ہوسیں جے توں خلق دے کم نہ آیا
وِچ سمندر ڈُبیّاں باہجوں کوئی موتی نہیں لیایا
اعظمؔ جگ وِچ وڈّا رُتبہ جس پایا مر کے پایا

جیہڑے ایس اتھاہ خلا وچ اَج ڈھونڈن پئے اسراراں
اِک سیّارے وِچّوں پاسن اجے مقصد کئی ہزاراں
ایہہ سب عین مشیّت اندر کوئی صورت نئیں انکاراں
اعظمؔ اجے کروڑاں سَو دے وِچ قدرت دے بازاراں

زُحل، مرّیخ، عطارد، زُہرہ اجے دُور نگہ دے جالوں
مُشتری، اتے زمین پلوٹو کئی کوسان دُور خیالوں
اجے کِسے نوں خبر نہ کوئی پورسیں پنجون دے حالوں
اعظمؔ کٹھن منازل قُدرت کدے حل نہ ہندے فالوں

یارب نہ منگی ہیں دولت تیتھوں نہ لمّی زندگانی
نہ اسباب نہ محل نہ ماڑی نہ دنیا دی سلطانی
کردے روشن قبر مری نوں ہن صدقہ سرور ثانی
اعظمؔ آون جاون والے ایتھوں پیون جام نورانی

جیہڑا آوے قبر مری تے اوہدی دور ہووے بیتابی
چمن امید اوہدے وچ آوے جھٹ رونق تے شادابی
اکھاں وچ رشنائی آوے ہووے دل دی دور خرابی
اعظمؔ ہر بیماری جاوے نالے ملے مراد شتابی

قبر مری دے چار چوفیرے لوکی پڑھن درود ہزاراں
ہندی رہے تعریف نبیؐ دی اتے برسن نت انواراں
اندر باہر جگمگ ہووے اتے لگیاں رہن بہاراں
اعظمؔ جے رب سن لئے میری اوہدا لکھ شکر گذاراں

سسّی پنّوں

نہ وچ لامکان مقیّد نہ ہیں وِچ اطراف سماواں
کون مکان دی وسعت کیہہ شے چوداں طبقاں وِچ نہ آواں
کوئی چیز محیط نہ مینوں بے انت بے حد اکھواں
جس ویلے ہیں حد وِچ آواں اتے اعظمؔ نام رکھاواں

میرا نُور چمن صحرا وِچ مرا نور دیوار تے در وِچ
میرا حُسن جبین بصر وِچ مری چمک عقیق گہر وِچ
میرا رنگ فضاواں اندر مری طلعت شام سحر وِچ
اعظمؔ مشرق مغرب تیکر مرا نُور دِسّے ہر ہر وِچ

میرا نُور ظہُور فلک وِچ مرا نُور نجوم قمر وِچ
میرا نُور زمین زماں وِچ مرا نُور اشجار ثمر وِچ
میرا نُور خلا ملا وِچ مرا نُور بحار تے بر وِچ
اعظمؔ میرا نُور تجلّا دِسّے ہر بستی ہر گھر وِچ

کیہا مقام تے کیہڑی منزل ہَیں کِدھر قدم اٹھانواں
کیہی شراب تے کیہڑا ساقی ہَیں کِتھے ہتھ پھیلانواں
کیہڑا وصل تے کیہی جدائی ہَیں کہنوں ڈھونڈن جانواں
اعظم ؔمَیں خود کعبہ اپنا مَیں کِتھے سیس نوانواں

جِس دِن دا ساقی نے مینوں وحدت دا جام پِلایا
اپنا آپ ڈِٹھا ہر پاسے کوئی غیر وجود نہ پایا
اپنے آپ نوں کِیتے سجدے کِتے ہور نہ سیس نوایا
اعظم ؔمے خانے وِچ آکے مینوں پُوجا دا وَل آیا

جے مَیں مِٹھیاں بولیاں بولاں مینوں واجاں مارن لوکی
جے مَیں تلخ حقائق کھولاں مینوں جھٹ ڈُرکارن لوکی
جے مَیں جھُوٹھے سُخن الاواں میتھوں جندڑی وارن لوکی
اعظم ؔجے سچ اکھ سُناواں مینوں پتھر مارن لوکی

عُمراں گُذریاں کر حمداں محمُود تائیں نہ ڈِٹھا
تھک گئے کر کر زہد عبادت معبُود تائیں نہ ڈِٹھا
گھس گیا متھا کر کر سجدے مسجُود تائیں نہ ڈِٹھا
اعظمؔ غیب دے پِچھّے دوڑے موجود تائیں نہ ڈِٹھا

بے صُورت دیاں سُن سُن گلّاں جد طلب قرار نہ پایا
وسّن والے وِچ خیالاں جد کدی نہ مُکھ دکھلایا
قُرب وصال دیاں تاہنگاں نے جد دِل بُہتا آن ستایا
اعظمؔ توڑ حصار حقیقت مَیں وَل مجاز دے آیا

ہر شے عدم عدم وِچ ہر شے وِچ عدم ہر اِک وڈیائی
شاہد ہر تحریر عدم دی جد دِل ہو مُتشکّل آئی
پہن لباس تعیّن وَاجب ہُن وکھری جوت جگائی
اعظمؔ ایہہ عدمیّت ہر شے جہنوں لاشے کہے خُدائی

وجه محبوب حقیقت مخفی کورن کوزل جانلر یاران نه جانلر

کثرت اندر وحدت مفصل کورن کوزلر اولادی زار چیکیلر

دهشت سوزن قان اولدی کهری نایی ایلیوب یالواری یاقان ولهلر

عطر او دیوانه یاری کچیلنه بر از منجاز سیبلر

حرره ابراهیم

کیا سینہ روشن ہو گیا ایسا کس سوز گداز دل نے

بخشی حق کی اے ایمہ بازی کا کس عجز نیاز دل نے

کہیں پائی اے وہ منزل بھلا ایسی نماز دل نے

عطا کر دیا واصل ہو گیا وہ عشق مجاز دل نے

خورشید

کجھ اِس تڑپ جگایا مینوں تد آیا دھیان سسّی دا
کجھ یاراں فرمائش کیتی کراں حال بیان سسّی دا
کجھ دِل اُتے اثر پُرانا سُن صِدق ایمان سسّی دا
اعظمؔ تد میں قلم اُٹھائی لگّاں درد سُنان سسّی دا

شہر بھنبور اِک بہمن راجہ جہڑا آدم جام کہاوے
خوش اقبال تے صاحب سیرت ہر دُکھیا دا غم ونڈاوے
دَولت عِزّت شُہرت والا کوئی انت حساب نہ آوے
اعظمؔ پر اولاد نہ گھر وِچ ایسے غم وِچ سُکدا جاوے

جس گھر وِچ اولاد نہ کوئی اوتھے کھان نوں اُون دیواراں
ہوون لکھ سامان خوشی دے نہیں پُتّراں باجھ بہاراں
دے کے جان خریدن لوکی جے وِکدے ہوون بازاراں
اعظمؔ کون سُنے رب باجھوں بھاویں کرییے جتن ہزاراں

رات دِنے نِت کرے دعائیں جا وَلیاں دے درباراں
آکھے ہتھ اٹھاؤ سارے رَب میریاں سُنے پُکاراں
نئیں اولاد نصیب جے میرے مرکے کِس کم باغ بہاراں
اعظمؔ کرو سفارش میری رَب کرے ناراض نہ یاراں

شہر بھنبھور وں چار کوہاں تے اک بیٹھا مرد دیوانہ
سیف زبان تے قطب قلندر اُنج جھلاّ تے مستانہ
آدم جام گیا دَرا و ہدے جا کھولیا سَب افسانہ
اعظمؔ مِلے مراد جے میری مَیں جان کراں نذرانہ

جے مَیں آن ڈِگاں دَر تیرے مینوں باہنوں پکڑ اٹھاویں
مَیں آیاں فریادی بَن کے مینوں خیر حضور وں پاویں
چنگیاں دا سَو گاہک بازاراں توُں منّدیاں نوں گل لاویں
اعظمؔ ویکھیں پیارے نوں مری صُورت ول نہ جاویں

اوڑک جوش آیا رحمت نوں پیا چھٹّا ابرِ کرم دا
بجھ گئی پیاس زمین چمن دی لگّا کھڑن گلاب اِرم دا
آگیا رنگ بہاراں اُتے مُنہ زرد ہوئیا ہر غم دا
اعظؔم ڈِگ کے بَن گیا موتی اَج اِک قطرہ شبنم دا

دِن شب قدر حُسن دے امبروں اِک ڈِگّا آن ستارا
شہر بھنبھور دی دھرتی چمکی پیا ایسا اِک لشکارا
حُسن تے عشق اِکّو گھر اُترے اِک بجلی تے اِک پارا
اعظؔم سسّی آگئی جگ تے ہوئیا فضل خدا دا بھارا

سُکّا باغ ہوئیا پھر ہریا آئی فیر بہار چمن تے
گئی کھلار صبا خوشبوآں رنگ آیا سرو سمن تے
خبرے کیہہ کہہ گئی کلیاں نوں ہتھّلاں نہ دیہن بن تے
اعظؔم کئی تحریراں پڑھیاں اَج پھلّاں دے دامن تے

پُھٹّے رنگا رنگ شگُوفے بھری نال مراداں جھولی
لایا آن نسیم نے ڈیرا اچھل کھیڈن لگ پئے ہولی
ہس پئے غُنچے نچّیاں شاخاں اتے کلیاں وی اکھ کھولی
اعظمؔ پرت آئی ہر رونق پُوری ہوئی فقیر دی بولی

عُمر دِیاں سُتّیاں سدھراں نے اج فیر لئی انگڑائی
عِشق دِیاں بے نُور اکھیّاں نوں اج فیر مِلی بینائی
اُجڑے ہوئے محلاں اندر اج فیر وجّی شہنائی
اعظمؔ خوشیاں دی شہزادی خود دین مُبارک آئی

ہر رنگ دے پُھلّاں دِیاں سیجاں اَج گھر وِچ سجن لگیّاں
شرم حیا دیاں نازک بُلبیاں اَج کھِڑ کھِڑ ہسّن لگیّاں
راگ تے رنگ تے خوشیاں والیاں اج محلاں جمّن لگیّاں
اعظمؔ لُطف سخاوت والیاں اج ندیاں وگن لگیّاں

گھر گھر دے وِچ شادیاں رچیاں گھر گھر وجّے شدیانے
مینخواراں لئی قدم قدم تے جوہن کھُل جاون میخانے
اکھّاں وچ خوشیاں دا چانن اتے ہتھّاں وچ پیمانے
اعظمؔ ایہہ شراب محبّت لوکی پی پی ہون دیوانے

اِک دن اُٹھدیاں سانجھ سویرے کجھ صاحب علم بُلائے
سخت باریک دماغاں والے کجھ اہل نجوم منگائے
جوتش رمل جفر دے ماہر آ اِردا گِرد بٹھائے
اعظمؔ ایس غریب سسّی دے ہُن سمجھ بُرے دِن آئے

کھول خزانیاں دے دروازے آکھے جو منگو لے جاؤ
ایس مرے دِل دے ٹُکڑے دی قسمت دا حال سُناؤ
کِتنی عمر ہوسی اِس پھُل دی ذرا خوب حساب لگاؤ
اعظمؔ کیہہ مقسوم سسّی دا ذرا مینوں وی سمجھاؤ

ویکھ زمین تے چن اسمانی اوہ بیٹھے کھول کتاباں
کدی تلاوت کرن قمر دی کدی کرن شمار شہاباں
اندروں شاماں تیک نہ نکلے جیوں ڈُبّے وِچ حساباں
اعظمؔ دسّن تے کیہہ دسّن سسّی ویکھی وِچ عذاباں

اِک دُوجے وَل ویکھن سارے کجھ مُوہوں نہ فرماندے
سارے عاجل سِر سُٹ بیٹھے کجھ ڈردے کجھ شرماندے
اُڈ گئے ہُنر وراں دے طوطے مُنہ پیلے ہو ہو جاندے
اعظمؔ سخت ہوئے درماندے کجھ پِنیدے تے نہ کھاندے

اپنی لائی ہوئی اگ وِچ لگے آپے بھجّن سارے
وَسدا شہر اُجاڑن لگے ایہہ جاہل غربت مارے
عِلم نجُوم آیا ہتھ بُھکھیاں کدی رَج نہ کھان وچارے
اعظمؔ ڈوبن خلقت تائیں خود پھردے رہن کنارے

بندیاں نال بھلا کیہہ رِشتہ ایہناں تاریاں بے خبراں دا
کیہہ تقدیر دے نال تعلّق ایہناں گونگیاں بے عقلاں دا
دس کاغذ دِیاں ایہہ تصویراں کد کرن علاج غماں دا
اعظمؔ ہتھ دیاں ایہہ تحریراں کد دسدیاں حال دلاں دا

اسماناں دیاں خبراں ویندے جنہاں خبر نہ اپنے گھر دی
سب نوں بخشن مال خزانے خود بھیکھ منگن در در دی
ہل ہل پڑھن قرآن زبانوں اتے دِل وِچ خواہش زر دی
اعظمؔ ایہناں بے عملاں دی کد اثر نصیحت کردی

جہل اندھیر غضب گمراہی اِک بر بر تے ویرانی
علم ہدایت طلعت رحمت اِک سدا بہار جوانی
علموں باہجھ توقیر نہ حاصل تے نہ حاصل دید ربّانی
اعظمؔ علم دی دولت باہجوں ہر شخص کنگال زیانی

عِشق بناں ہر عِلم جہالت اتے عندق جہان کریندا
سُورج بِن جیوُں نُور اکھیاں دانئیں رستہ کوئی وکھیندا
سوز بناں ہر ساز نکارا بھاویں ڈونگھے راگ الیندا
اعظم جے وس ہُندا میرے مَیں ساڑ کتاباں دیندا

ہَد کے فیر نجُومی سارے خود شہزادے فرمایا
دیہو جواب سوال مرے دا دسّو کیہہ کُجھ نظریں آیا
جیوُں جیوُں دیر لگاؤ سارے میرا ہووے وہم سوایا
اعظم آکھ معصوُم سسّی دی اَج رکھیں لاج خدایا

جھکدیاں جھکدیاں ڈردیاں ڈردیاں سر کرکے نیویں سارے
آکھن رب دیاں لِکھیاں اگے بھلا کون کوئی دَم مارے
ڈِٹھا اِک سمُندر اگ دا جدھے نظر نہ آون کنارے
اعظم سسّی سڑدی ویکھی اُس دوزخ دے وِچکارے

سسّی جدوں جوانی چڑھسی ایہہ عشق کسے نال کرسی
عزّت آن گمان ونجیسی اتے غم کھاسی دُکھ جرسی
سارے جگ دے طعنے سُنسی اتے قولوں مُول نہ ہرسی
اعظم وِچّ تھلاں دے سڑسی اتے موت کولوں نہ ڈرسی

ہو بیہوش ڈِگّا شہزادہ سُن تختوں آن زمینے
سڑ گیا جگر ہو گیا دِل گھائل اگ بھڑک پئی وِچ سینے
اِک پل وِچ پتھرا گیاں اکھیں لگے موتی دے آ دن پسینے
اعظم ایہہ طوفان تد آوے جد دِل ڈُبنے ہون سفینے

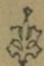
ہوش آئی تے کھولیاں اکھیں ویکھے بٹ بٹ چار چوفیرے
اکھیّں نِیر بدن تے لرزہ اتے دِل وِچ درد گھنیرے
کل جس گھر خوشیاں دا چانن اج ہو گئے گھُپ ہنیرے
اعظم عیش آرام دے خانے اج غماں نے لائے ڈیرے

اُٹھیا قہر غضب دا ابھریا وڈّی آن تے غیرت والا
آکھے لکھّ اولاد پیاری کرے کون قبول مُکالا
نکلی دلوں محبت پدری اتے سخت ہویا دل کالا
اعظمؔ لکھّ اولاد گناہی نیئں ہٹدّیں قتل سوکھالا

رات پئی تے اُٹھ شہزادے کجھ محرم راز بُلائے
کہے کرو کوئی صُورت ایسی مینوں سسّی نظر نہ آئے
ہوش حواس چلے ہو رُخصت لگے اپنے بنن پرائے
اعظمؔ قتل معصوم نہ چنگا ایہنوں روہڑ دیو دریائے

لے سسّیے ہُن رب حوالے تینوں جمدیاں پیے وچھوڑے
کون وساوے اُجڑیاں جھوکاں کہڑا ٹُٹّے ہوئے دل جوڑے
کون ملاوے وچھڑ گیاں نوں کہڑا عقل دے بان تروڑے
اعظمؔ ہونی ہو کے رہنی بھلا کون قضا نوں موڑے

سُن کے اِک وزیر نے ادبوں شاہ اگے عرض گذاری
بے پرواہی دی چکّی وِچ کیوں لگا ایں پیہن وچاری
کیوں برباد کریں گھر اپنا کیہہ دوش اُس اوگنہاری
اَعظم ظُلم نہ بھاوے رَب نوں فیر ناں اَولاد پیاری

رائی اثر نہ ہوئیا دِل تے آ کاریگر بُلوائے
آکھے اِک صندُوق بناؤ جہنوں دُنیا ویکھن آئے
صندل دا صندوق بنایا وِچ لعل جواہر لگائے
اَعظم سونے دے پھُل بُوٹے بڑی محنت نال بنائے

کَڑیاں نال زنجیر سَسّی نوں اَتے وِچ صندوق لِٹایا
ساری حال حقیقت لِکھ کے اوہدے گل تعویذ اِک پایا
جگ وِچ اوہدا در دی کھڑا جہدا ساتھ نہ دیوے سایا
اَعظم وچ دریا بے درداں جا ہتھیں آپ رُڑھایا

ہر پا سے طوفان غضب دا اتے دریا ٹھاٹھاں مارے
چڑھیاں قہر غضب دِیاں چھلّاں نہ نظریں اون کنارے
گھُمّن گھیر اندھیر چوفیرے سسّی آن پھسی وچکارے
اعظم اوہدی بانہہ رب پھڑدا جہدے ٹُٹ جان سَب سہارے

شہروں دُور پتن دریا دے اِک دھوبی مَرد خُدا دا
ادھکھڑ عمر تے نام محمّد اتے پُتلا شرم حیا دا
کِیہہ ویکھے بچّہ رُڑھدا آوے جہدی حدّوں چمک زیادا
اعظم کدی ڈرے وِچ دِل دے کدی پھڑن دا کرے ارادا

اوڑک سُٹ مہار خدا اتے آوِچ دریائے وڑیا
پکڑ لیا صندوق سنہری جھڑ لعل جواہر جڑیا
آکھے یاں اَج قسمت جاگی یاں اَج نصیبا سڑیا
اعظم اوہ ایہہ بھید نہ جانے اوہدا ہتھ خُدا نے پھڑیا

خوشیاں غمیاں رل مل آئیاں ہن نہ روے نہ ہسّے
چھا گئی یاس اُمید دی بدلی جیہڑی نہ کھُلّے نہ وسّے
ڈونگھیاں وہناں دے وچ ڈبیا کجھ نہ بولے نہ دسّے
اعظم مارے کدی کلاوہ کدی ویکھ صندوق نوں نسّے

تھوڑی دیر رہی ایہہ حالت صندوق آخیر کھُلایا
کیہہ ویکھے صندوق دے وچّوں لشکارا باہر آیا
چاندی دی معصوم گُڈی نے انگوٹھا مُنہ وچ پایا
اعظم اوہنوں کہڑا ڈوبے جیہدے سر تے رب دا سایا

وہندیاں سار ڈِگا وچ سجدے اُتّے ہوش ٹھکانے آئی
آکھے لکھ شکر خدا دا جیہنے ایہہ رحمت فرمائی
ہو گیا مالا مال دناں وچ ہی آنڈھ گوانڈھ دہائی
اعظم جھُگیاں دے وسنیکاں اَج لئی خرید خدائی

ساری عمر اک کرن عبادت تے مقصد ہتھ نہ آوے
اِکناں سُتیاں دے دروازے آخود رحمت کھڑکاوے
اِکناں کئی ورہیاں ڈِباں تاہنگاں اتے یار نہ جھاتی پاوے
اعظم اکناں نوں گھر بیٹھے سوہنا آپے آ گل لاوے

ستی دی تفریح دی خاطر اِک سوہنا باغ بنوایا
ہر پھل تے ہر پھُل دا بُوٹا اُس باغ دے وِچ لگوایا
پانی وانگ رُڑھائی دولت اِک محل تیار کرایا
اعظم ہر اپنا بیگانہ اَج دِن مُبارک آیا

کئی خادم کئی نوکر چاکر کئی خدمت گار رکھائے
محلاں دے وِچ اندر باہر کئی جھاڑ فانوس سجائے
بے قیمت قالین ایرانوں چا بھیج نفر منگوائے
اعظم سُتے بخت دھوبی دے اج ستی آن جگائے

جتھے قہر غضب دیاں لوواں اوتھے رقص کرن اج سائے
جس دھرتی تے کاگ نہ بولے اوتھے قمریاں شور مچائے
جتھے بلے نہ تیل دا دیوا اوتھے کئی سورج چڑھ آئے
اعظمؔ واہ واہ قدم سخیؔ دا جس بُجھے آن رجائے

پندرہ سال پلی وچ نازاں آ پینگھ چڑھی اسمانی
عیلی عیلی کردی آئی اج مستیاں بھری جوانی
بھر کے نظر نہ ویکھیا جاوے اِنج لٹ لٹ کرے پیشانی
اعظمؔ کرے اُداس دِلاں نوں آ ویکھ تھلاں دی رانی

ہر محفل وِچ ذکر سخیؔ دا ہر لب تے نام سخیؔ دا
جہڑا سُنے دِلوں بن جاوے اوہ نفر غلام سخیؔ دا
سُن سُن صفتاں عاشق بنیا ہر خاص تے عام سخیؔ دا
اعظمؔ ویکھ آغاز جوانی آوے یاد انجام سخیؔ دا

ڈِھندے اِتھی رہ جان ویکھن والے سسّی لنگھ جاوے جس راہوں
زُلفاں وِچوں جھڑن ستارے اتے بجلیاں ڈِگن نگاہوں
کیہڑا دعویدار حُسن دا او ہنوں پکڑ لیسا ویاہوں
اعظم کیوں نہ رب اکھاوے جہنوں حُسن مِلے درگاہوں

جاندے راہی رہ بُھل جاون جدوں یار شنگار کریندے
اِک وَل وِچ سو فتنے جاگن جدوں زُلفاں یار کھلیندے
ناز انداز تے عشوے غمزے پیتے دِل دا خون کریندے
اعظم نہ چُپ کیتیاں راضی تے نہ مُوہنوں بولن دیندے

ویکھن کارن بُوھا مَلیا آ بڑے بڑے شہبازاں
نہ بیٹھن نہ اُڈن جوگے رہیتاں یاد نہ اَج پروازاں
معشوقاں نوں بُھل گئے نخرے اَج ویکھ سسّی دیاں نازاں
اعظم تک محراب ابرُو دے گئی لگ پیئے پڑھن نمازاں

مجبوباں توں صدقے جا تیتے کیوں پچھن حال کسے دا
اوہ کیوں دیہن جواب کسے نوں کیوں سُنن سوال کسے دا
کوئی مرے مرے لکھ واری کیوں کرن خیال کسے دا
اعظم اوہ کدہتھوں دیندے جھڑے لُٹن مال کسے دا

توبہ توبہ حُسن سسّی دا جھنوں ویکھ حیا شرماندی
گورے گورے مکھڑے اُتے پئی کالی زُلف سُہاندی
جے تکدی اَج ہیر سسّی نوں اوہ آپ رانجھا بن جاندی
اعظم سمجھ کے حُسن دا قبلہ پئی خلقت سیس نواندی

چن دی چانی پھکّی لگے جدوں مکھ توں نقاب اُٹھاوے
سُورج وانگ شعاع حُسن دی جھڑی پڑیوں باہر آوے
اکھ اُگھیڑے تے انج جاپے جویں میخانہ کُھل جاوے
اعظم پلکاں نیزے تانے کوئی غیر نہ جھاتی پاوے

بجلی ڈرّدی رشک نہ مارے جے اوہ متھے تیوڑی پاوے
کھول دیوے جے وَل زُلفاں دے اتے راہی رہ بھُل جاوے
پھس جاوے جے جان دا پنچھی اوہنوں اُڈنا یاد نہ آوے
اعظم قہر دی حُسن جوانی جہدی جھال نہ جھلی جاوے

پھُلاں دی رنگت اُڈ جاوے جدوں پیر چمن وچ پاوے
جتھے جتھے قدم ٹکاوے اوتھوں دھرتی لف لف جاوے
اعظم ایڈا روپ سسّی تے جہڑا وچ تحریر نہ آوے
جہڑا نہ ویکھے اوہ سہکے جہڑا ویکھ لوے پچھتاوے

دُوروں دُوروں آون دھوبی اتے منگن ساک سسّی دا
کہن جوان دِھیاں گھر منڈیاں کرو قصہ پاک سسّی دا
رشتے داراں بُوہے مَلّے اتے دل غمناک سسّی دا
اعظم سُن شادی دیاں گلاں ہو گیا سینہ چاک سسّی دا

کول بٹھا کے ماں پیو پُچھیا دِسیے توں دی بول زبانوں
دَس کوئی دِل دی گل اسانوں کجھ نہ ڈر اظہار بیانوں
سانوں دُنیا جیون نہ دیندی کویں بچئیے ایس طوفانوں
اعظم اوتھے ہاں کر لیئے جتھے توں خوش دِلوں بجانوں

بجھ گئی جان ہوئی آزردہ اُٹھ بیٹھی چپ چپیتے
ماں پیو اگے بول نہ سکی اِنج گھُٹ لہو دے پیتے
کوئی درد بیان نہ کیتا آکھے جو بیتے سو بیتے
اعظم لگ گئی اگ ارماناں اکھ کھُلی تے لب سیتے

کُڑھدیاں ساری رات گذاری ایہہ دھوبی میں شہزادی
میں اس گھر انملا موتی میں لائق نئیں اِس جا دی
ایہہ گھٹیا ئیں اُچے گھر دی کیہہ نسبت شاہ گدا دی
اعظم ایہہ تفریق ازل توں بھانویں سب مخلوق خدا دی

نا اُمید ہوئے جد دھوبی اوہناں فیر صلاح بنائی
شہر بھنبھور دے والی اگے جا ساری گل سُنائی
دھوبی گھر مٹیار شہزادی جہدی چارے کُوٹ دہائی
اعظم اوہ لائق اِس گھر دے اوہنوں ویکھ کرو کُڑمائی

آدم جام خوشی وِچ آکے اِک خِدمت گار پُہنچایا
آکھے آکھ اُس دھوبی تائیں ایہہ ساک مرے من بھایا
بستی کڈھ تعویذ صندُوقوں ہتھ خِدمت گار پھڑایا
اعظم اوہ کیہہ لگدے میرے جہناں ہتھیں روڑھ گوایا

پڑھ تعویذ ہوئیا شرمندہ نالے سینے نال لگاوے
آکھے کون مِرا اج دردی جہڑے وِچھڑے آن مِلاوے
جاگ پئی فر اُلفت پدری بِن ویکھیاں چین نہ پاوے
اعظم گُذر گیا جد ویلا ہُن روئیاں کیہہ ہتھ آوے

ماں پیو نوں اولادوں ودھ کے بھلا کیہڑی چیز پیاری
فیر پیغام پہنچایا ماں نے مینوں مکھ وکھا اِک واری
دِھیئے معاف کریں تقصیراں تیتھوں میں صدقے بلہاری
اعظم صاف جواب دِتو سوہن کُس کم ایہہ غم خواری

شہر بھنبھور سوداگر زادہ جہدے فن دیاں جگت دُہائیاں
غزنی نام مصوّر بھارا اوہنوں دِتیاں رب وڈیائیاں
باغ اپنے وچ سوہنیاں سوہنیاں تصویراں خوب سجائیاں
سسّی نال سہیلیاں اعظم اُس باغ نوں ویکھن آئیاں

نظر پئی تصویراں اُتے ڈِٹھی اِک تصویر نرالی
خوش صورت خوش قامت سوہنا اتے شکل شہزادیاں والی
لمّی اکھ چوڑی پیشانی ہر نقش برائیوں خالی
اعظم تیر لگا وِچ سینے اُڈ گئی چہرے دی لالی

ہو بے چین مصوّر تائیں لگی پچھّن وِچ حیرانی
دَس ایہہ کوئی آدم زادہ یا ایہہ کوئی حور اسمانی
کیہڑے مُلک دا ایہہ شہزادہ ایہدا دَسّو پتہ نشانی
اعظم چین حرام مرے تے جے نہ ملیا دِل دا جانی

لگّا کہن مصوّر ہَس کے ایہہ ہوت علی دا جایا
جیہڑا کیچ ولایت دا والی اتے پنّوں نام رکھایا
لوکی کرن زیارت اَوندے رب حُسن عطا فرمایا
اعظم سُن کے مُڑ گھر آئی دِل ڈاھڈا اقابو آیا

اَج جوانی دی اکھ اُگھڑی آ گئیّ لین انگڑائیاں
لگیّاں نِکلن ہاواں دِل چوں لگی کرن محسوس جدائیاں
لگی رہن اُداس ہمیشہ پنڈاں غم دیاں سِر تے چائیاں
اعظم ہار شنگار صفائیاں سب عِشق نے آن بھلائیاں

درداں دا طوفان دِلے وِچ اتے اتھرو وچ نگاہاں
ماں پیو کولوں وکھری بہہ بہہ نت رووے اُبھے ساہاں
رات پوے تے اڈیاں چُک چُک ویکھے یار پُنل دیاں راہاں
اعظم ہُنے اُڈیکن لگ پئی سسی کر کر لمیاں باہاں

سجناں عشق دا روگ اولڑا رب کِسے دے پیش نہ پاوے
مرن آسان نہ جیون سوکھا بڑی ادھ وچکار ڈباوے
تاجوراں توں تخت چھڑاوے سب مان گمان ونجاوے
اعظم ایہہ اوہ موت فرشتہ نہ جان لیاں بِن جاوے

جِس دے نال اساں نیوں لایا اوہ رکھیا ای نئیں غمخواری
عجز نیاز قبول نئیں کر دا اتے نہ کر دا دِلداری
بے پرواہیاں دے وِچ رہندا الکھ کریئے گریہ زاری
اعظم دے گئی عمر دا رونا کِسے اَن ڈِٹھے دی یاری

سُجھی اِک تدبیر سسّی نوں رل سب سہیلیاں جاؤ
باپ والے پتن دے اُتے چاچنگی اِک بٹھاؤ
جہڑا راہی گذرے اوتھوں اوہنوں پاس مرے لے آؤ
اعظم جے کوئی حکم نہ منّے اتے مینوں فیر بلاؤ

پُورا سال گذاریا اینویں نہ دِل دا مقصد پایا
کئی لکھ نقشہ گذریا نظروں پر کوئی نہ من وِچ بھایا
اپنے دِلبر ورگا سوہنا کوئی ہور نظر نہ آیا
اعظم اوہ کد غیر نوں تکدے جہناں اِک دا وِرد پکایا

اِک دِن کیچ شہر دے وّلوں اٹھ دس سوداگر آئے
پہنچے آن پتن دے اُتّے پہریداراں پکڑ بٹھائے
پُہنچیا جد پیغام سسّی نوں اُس ملنے قدم اٹھائے
اعظم ویکھ بلوچاں بولی میرے یار دے دیسوں آئے

لے کے نال اوہناں گھر آئی آکھے کون کوئی کتھ آیو
ایہیں جند واری ہوت پنّل توں کوئی اوہدی خبر سنایو
جوڑے ہتھ آکھے مُڑ جایو اتے ہرگز دیر نہ لایو
اعظم نال پُنّل لے آؤ تد اپنی جان چھڑایو

ہو حیران گئے سوداگر اتے سمجھ گئے گل سارے
کون لیاوے نال پُنّوں نوں وِچ سوچاں پئے وچارے
ہوت علی دی شان اُچیری کھڑا پہنچے اوس دوارے
اعظم ڈریئے بے پرواہیوں اوتھے کون بھلا دم مارے

دو سردار اُٹھے کروانی سسّی اگے عرض گذاری
سانوں دیہو اجازت چھیتی نالے اُٹھاں دی اسواری
رکھّ کجاوے شتر سواراں کیتی ایچھم دل تیاری
اعظم آکھیو یار مرے نوں تینوں سددی درداں ماری

عرض کیتی آہوت دے اگےّ طے کر کے راہ دُراڈی
کہن بھنبھو دی اِک شہزادی کیتی قید اُس قوم اساڈی
ریشم وانگ ملائم زبانوں اتے اندروں دِل دی ڈاہڈی
اعظؔم بھیجو نال پُنل نوں تد چھُٹدی جان اساڈی

فِکر لگاّ دِل ہوت علی دے ایہہ سُن کے رام کہانی
کیویں گھلاّں نال پُنوں نوں ہووے مُشکل کویں آسانی
محلوں باہر اس قدم نہ رکھیاّ کیوں گھلاّں جوہ بیگانی
اعظؔم ایہہ معصوم شہزادہ متے لگےّ داغ جوانی

ایہہ گل سُن کے ماں پُنل دی ڈُبیّ ڈاہڈی وِچ حیرانی
ایہہ میرے بِن چین نہ پاوے اتے ہیں ایہدی دیوانی
میرا باغ اُجاڑن آ گئے کتھوں ایہہ ظالم کردانی
اعظؔم کدی وساہ نہ کھاواں ایہدے نال مری زندگانی

ماواں دے دِل نرم گُلابوں کد کرن قبول جُدائی
کر دیون قربان خزانے کر لین قبول گدائی
پُتراں دا ہر عیب چھپاون نہ سُنن کدے بُریائی
اعظمؔ اوہ محرُوم مُرادوں جنہاں ماں دی قدر نہ پائی

ماں ورگا غم خوار نہ کوئی جانے کون حقیقت ماں دی
کِسے ولائیتوں کِسے بازاروں نہیں لبھدی شفقت ماں دی
جِس دے پلّے عمل نہ کوئی نِت ویکھے صُورت ماں دی
اعظمؔ لکھ حجّاں توں افضل اِک وار زیارت ماں دی

سارے فرض فریضیاں نالوں اُچّا فرض محبّت ماں دی
ایہہ ویلا مُڑ ہتھ نہیں اونا رہیں وِچ اطاعت ماں دی
ماں دی قدر اویسؓ پچھاتی جنہے سمجھی عظمت ماں دی
اعظمؔ نہیں اصحابی بنیا جہڑا اچھڈ کے خدمت ماں دی

نا اُمید ہوئے گل سُن کے آئے کول پُنل کروانی
کہندے وِچ بھنبھور شہزادی جہڑی شکلوں ماہ کنعانی
رووے سَے کے نام پُنل دا کوئی ہور نہ یاد کہانی
اعظم اُٹھ چل نال اساڈے اوہدی خطرے وچ زندگانی

جہڑا پیار دی اکھ نال ویکھے اوہدی آپے بانہہ پھڑ لئیے
کدی نہ اوس توں نظر چُرائیے کدی دُور نہ اوس توں رہیئے
ہر دَم اوسے دے گُن گائیے ہر ناز نزاکت سہیئے
اعظم صدیاں وِچ ہیئں لبھدا جہنوں دِل دا محرم کہیئے

سُن بے چین ہویا شہزادہ اوہناں کرواناں دیاں گلاں
اندر عشق طوفان اُٹھایا کدھ ٹھلیاں رہن اُچھلاں
پانی نال ہویاں پُر اکھیاں اتے سینے دے وِچ سلاں
اعظم کہڑا ویلا ہووے دَر جا سجناں دا ملاں

کیتی راتو رات تیاری لے کے نال شُتر اسواراں
ہو گیا شہر بھنبھور روانہ چھڈ بھین بھراواں یاراں
بُھل گیا شہر بھنبھور دے چاو چ کیچم دیاں باغ بہاراں
اعظم صُبح ہوئی جا پہنچے وِچ دِلبر دے بازاراں

جا اُترے وِچ باغ سسّی دے چھڈ دِتے شُتر اوارا
پل وچ چا ویران کیتو نے جہڑا باغ جہانوں نیارا
پھر بدار سسّی وَل دوڑے آ دیکھ بلوچاں کارا
اعظم دیہو سزا ایہناں نوں کر دو ظُلم دا آن نتارا

سسّی سوچے کون بلوچی جہدی میتھوں شان اُچیری
کہڑا اوہ شہزادہ جس دی میتھوں عزّت آن ودھیری
کِتے ایہناں وِچ اوہ نہ ہووے جہنّے لُٹ لئی دُنیا میری
اعظم باہجھ پُنل نہیں کوئی جہنّے کیتی ایڈ دلیری

لے کے نال سہیلیاں سسّی جد باغ اپنے وِل آئی
نہ اوہ چمک جلال چمن تے اتے نہ اوہ حُسن صفائی
ویکھ اُجاڑ ہوئی افسردہ اتے رونی شکل بنائی
اعظم پیاسی دید پُنل دی فریسج اپنی ول آئی

راتاں دا جگراتیاں مارا وِچ باغ پنُوں جد آیا
ڈِگ پیا آکے سیج سسّی تے آنیندر غلبہ پایا
کِیہہ ویکھے کوئی مَلک نُورانی جہدا چنّوں حُسن سوایا
اعظم لکھ لکھ شُکر خدا دا جھنّے وِچھڑیا یار رِلایا

سسّی ویکھ ہوئی دیوانی سیّاں وِچ حیرانی جھلیاں
کدی رکھّے سِر قدماں اُتّے چُمّے کدی پیراں دیاں تلیاں
رودن لگ پئے وانگ سودائیاں کدی ہسّے وانگر جھلیاں
اعظم بُجھ گئی اگ ہجر دی گئی ہور اگّاں آ بلیاں

مُدّت پچھوں ماہی ملیا رہی عقل نہ ہوش ٹھکانے
جاگ پئے سب درد دِلے دے ہوئے تازہ زخم پرانے
آئی فیر بہار چمن وِچ مُڑ وَسّے نین نمانے
اعظمؔ جان لباں توں پرتی جد ڈِٹھا یار سرہانے

کیڈے اُچّیاں بختاں والا جہدا دِلبر گھر آ جاوے
واہ مقدّر اُس دھرتی دے جتھّے قدم محبوب ٹکاوے
عاشق جس دی دُھوڑ نوں ترسے اوہ آپ پھیرا آ پاوے
اعظمؔ کدی شفا نہ منگے جہنوں سوہنا پچھّن آوے

جس نوں یار مِلے ہس رس کے اوہدے قبضے وِچ گلزاراں
جس نوں حاصل قُرب سجن دا اوہدے قدماں ہیٹھ بہاراں
جس دی یار کرے غم خواری اوہنوں حاجت کیہہ غم خواراں
اعظمؔ جس تے سوہنا راضی اوہدے پیراں توں جند واراں

آتش عشق الںبے لائے ہوئیا ملن دا شوق سوایا
ڈر دی ڈر دی سکدی سکدی چا شوق دا ہتھ ودھایا
حدّوں باہر ہوئی بے چینی سسّی باہنوں پکڑ اٹھایا
اعظم ویکھ نصیب عشق دے جہنوں حُسن جگاون آیا

ملیاں جد نظراں نال نظراں گئے دونویں بن تصویراں
اکھ جھمکن نہ بولن موہنوں جویں کاغذ تے تحریراں
اک دُوجے نوں کیتا زخمی چا اک دُوجے دیاں تیراں
اعظم عشق ہراں اج کیتے دونویں سینے لیراں لیراں

دل وچ سوچاں سوچے سسّی ہُن نال بلوچ رہیساں
نال سندُور دے مانگ سجیساں کئی ہار شنگار بنیساں
کیچم دی شہزادی بنساں اتے سو سو ناز کریساں
اعظم ایہہ کیہہ خبر تتّی نوں ہس تے جان تھلاں وچ دیساں

عاشق منکی وصل همیشه پیر و فیروزه باری

محبوبان نور اولور ایچاپان کلیپ حاضر پیشین آوی

میلدی آتش بهشتی یازار سبز من ان بهوک جلاوی

اعظم وصلوک همر حکیم ابیده جانوک ستم حاوی

۱۲۹۴

جھڑی لذت وِچ اُڈیکاں اوہ لبھدی نئیں وصالوں
جھڑی مستی یاد سجن وِچ اوہ حاصل نئیں جمالوں
وِچ حضوری خوف ہزاراں ڈر لگے قہر جلالوں
اعظم خوش قسمت اوہ سینہ جہڑا اسدا آباد خیالوں

سنہ ۱۳۰۹ ربیع

ہر اک نوں نہیں وصل سکھوندا ایہہ بھتیاں راس نہ آوے
محبوباں دی خدمت والا کوئی وِرلا بھار اٹھاوے
سچا عاشق اس بستی وچ کدی ڈردا پیر نہ پاوے
اعظم اینویں بے خبری وچ کتے بے ادبی ہو جاوے

چھڈ دتا سسی کرواناں اوہناں کر لئی کجھ تیاری
کہن پنوں چل نال اساڈے ہتھ جوڑن کر کر زاری
پنوں نظر اٹھا نہ ویکھے جہدا مطلب صاف انکاری
اعظم عاشق دنیا بدلے کد چھڈ دا اے یار دی یاری

کروانان جا ہوت علی نوں ایہہ ساری گل سنائی
ہوا ہنیر گیا ہر پاسے پئی چارے کوٹ دہائی
وچ برودہاں ڈر کر ڈگی سن ہوت پنل دی مائی
اعظم عشق لگا ہن چمکن آ ہون لگی رسوائی

کیتی شہر بھنبھور تیاری سُن ہوت پُنل دیاں بھائیاں
آکھن کون اوہ دھوبن زادی جس پائیاں ایڈ جدائیاں
لُٹّن لئی سہاگ سسّی دا اک دُوجے قسماں پائیاں
اعظمؔ پُہنچے شہر سسّی دے اتے خبراں جا پُہنچائیاں

پُہنچی خبر پُنّوں اُٹھ نسّیا کے نال بھراداں آیا
لگ لگ نال گلے سب رووَن اتے دل وِچ کھوٹ سمایا
سسّی سمجھ بھراپُنل دے وِچ خدمت فرق نہ پایا
اعظمؔ لکھّاں نعمتاں چُن کے اُس دستر خوان سجایا

دارُو پا بیہوشی والا دِتّا کر بیہوش دیوانہ
ادّھی رات ہوئی جس ویلے جدوں سَوں گیا کُل زمانہ
وِچ کچاوے سُٹ پُنّل نوں اتے ہو گئے کیچ روانہ
اعظمؔ وَسدا شہر سسّی دا اج کر چلّے ویرانہ

مُکّی رات ہوئی رُشنائی جد سسّی سُرت سمہالی
نہ کروان نہ اُوٹھ نہ پُنّوں نہ اوہ رات والی خوشحالی
ہو بیہوش ڈِگی غش کھا کے جد وں ویکھیا ویہڑا خالی
اعظم کیہہ اُس نار دا جینا جہدا اُوس جائے سر دا والی

کہندی روکو یار مرے نوں پا چلیا جے اج وچھوڑے
پیریں پے پے منتاں کیتیاں اتے لکھ واری ہتھ جوڑے
سُنجا نظر آوے اَج ڈیرا ہو گیا سینہ پھوڑے پھوڑے
اعظم کون اَج دردی میرا جہڑا یار مرے نوں موڑے

زُلفاں کھول مِٹی سِر پائی اگ لائی ہار شنگاراں
اِک اِک کر کے اُجڑن لگیاں اَج حُسن دیاں گُلزاراں
رُڑھ گیا کجلا اُڈ گئی لالی اتے ہو گیا حال بیماراں
اعظم نیناں دے دریاؤں لگّا پانی رلن پیاراں

لگدیاں سار وچھوڑے پے گئے آ و یکھ سسّی دی زاری
ہوت پنل دی شکل نہ لبھّے کِتھّے جاوے درداں ماری
دِل دِیاں سدھراں دِل وِچ رہیاں ڈِٹھّا یار نہ جاندی واری
اعظمؔ اِک پل غافل ہوئی رونا پے گیا عمراں ساری

لگ گئی اکھّ تے اکھّ نہ لگی اکھ ماہی باہجھ نہ جُڑدی
ڈردی ماری رسی نہ کردی رہے اپنے آپ چ کُڑھدی
بٹ بٹ تکدی بول نہ سکدی جاوے بحر غماں وِچ رُڑھدی
اعظمؔ جگ دے طعنے سُندی پر یار و توں نہ مُڑدی

جہناں دی اکھ لڑ گئی کِدھرے اوہ پھِر دے وانگ سودائیاں
نہ اوہ شان شوکت دے طالب تے نہ چاہندے اوہ وڈیائیاں
ذکر ماہی وِچ رہن ہمیشہ نِت لبھدے اوہ تنہائیاں
اعظمؔ نیند حرام اوہناں تے جہناں چکھیاں بھار جُدائیاں

عاشق ہو کے سونویں راتیں ایہہ گل نہ تینوں پھبدی
دِنے کسے دے ہتھ نہ آوے جیہڑی دولت راتیں لبھدی
جیہڑا جاگے اوہو پاوے نئیں قسمت وچ ایہہ سب دی
اعظمؔ جاگ اوسے نوں آوے ہووے جس تے رحمت رب دی

سسّی سُتّی تے یار گواچا ویکھ توں وی سوں نہ جاویں
اِک پل دے آرام دی خاطر ساری عمر دا روگ نہ لاویں
جہڑا غافل ہوئیا موئیا کِتے غافل ہو نہ جاویں
اعظمؔ سُتیاں عمر گذاری ہُن جاگ کے یار مناویں

نہ کر بیٹھیں عشق دا دعویٰ جے رکھنا ایں قدم پچھوہاں
اِس درگاہ نہ ہوئیا کوئی سر دِتیاں باجھ اگوہاں
دانشمند ہوشیار نہ کوئی کدی وڑیا ایس بروہاں
اعظمؔ عشق دے راہ اڈیڑے نہ پھس جاویں اُن سوہاں

بے پرواہی ویکھ ہُنل دی سب قول قرار بھلایوس
اُستّی چھڈ کے ہوئیا روانہ ہِک ذرّہ ترس نہ آیوس
تیر ہجر دا مار کلیجے مینوں درداں دے وس پایوس
اعظمؔ کیہہ گناہ کر بیٹھی کیوں تھلاں وِچ رُلایوس

مُڑ مُڑ کے بُوہے دل دوڑے کِتے سوہنا مُڑ گھر آوے
بخش دیوے تقصیر مری نوں کِتے جھات کرم دی پاوے
ترس پوے کِتے جے مَن اوہدے مرے دِل دی اگ بُجھاوے
اعظمؔ لکھ نیازاں وَنڈاں جے ماہی سَے گل لاوے

سارے جگ دی بے آرامی اتے بے خوابی تنہائی
درد اداسی نا اُمیدی اتے بدنامی رُسوائی
چُپ چُپ رہنا وکھریاں بہنا ترے عشق ایہہ رِیت سکھائی
اعظمؔ عمر دا رونا دے گئی تری دو دِن دی اشنائی

کِیہہ تقصیر ہوئی محبوبا دس کیوں ساتھوں چِت چایا
نہ کوئی سُکھ سینیہڑا گھلّیا تے نہ سانوں کول بُلایا
کوئی نہ پُچھے حال اساڈا توں جد دا دِلوں بُھلایا
اعظم خلق رہی اِک پاسے ساتھوں رُس گیا ساڈا سایا

کِیہہ سی جے ایناں دس جاندوں سُن کہڑی رُتّے آسیں
کہڑے سال مُہار مُڑیسیں کہڑے چن آ پھیرا پاسیں
کہڑی رات گلے آ رلسیں کہڑے وار دیدار کراسیں
اعظم جے نہ مُڑیوں چھیتی کد سانوں کول بُلاسیں

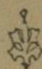
آونا نئیں تے ایناں دس دے توں رُسیا ایں کہڑی گلّے
کیوں توں آونا جانا چھڈیا غم پا کے ساڈے پلّے
لِکھ لِکھ چِٹھیاں عاجز ہوئے اساں لکھ سنیہے گھلّے
اعظم لوک مناون عیداں اسیں رہ گئے کلّ مکلّے

میرا ہو کے غیر نوں ویکھیں اِک واری کرن نہئیں دیناں
غیراں اگّے درد اپنے دا اظہار وی کرن نہئیں دیناں
زُلف تری دا ہور کِسے نوں دیدار وی کرن نہئیں دیناں
اعظمؔ ہور کِسے نال تینوں مَیں پیار وی کرن نہئیں دیناں

ماں آکھے جے اوہ تیرا ہُندا تینوں ہتھیں آپ جگاندا
جے نہ نیچ سمجھدا تینوں تیرے ولّوں کیوں چِت چاندا
ستّی کہے ایہہ دکھ بھرا نواں جہناں بیہوشی وِچ آندا
اعظمؔ جے وِچ ہوش دے ہُندا مینوں سُتّی چھڈ نہ جاندا

لائی جِنہّے جان دی بازی اوہ موت کولوں نہ ڈریا
جیہڑا مِٹ گیا یار دے رہ وِچ اوہ مر کے وی نہ مریا
جِت گیا اوہ جِس بس نہ کیتی جیہڑا بول پیا اوہ ہریا
عِشق دے اِس دریا وِچ اعظمؔ جیہڑا ڈُب گیا اوہو تریا

ماں آکھے اِنج نہ کر دِھیئے ایہہ پینڈے بُہت اوّلے

دیہن بلوچ نہ ساتھ کِسے دا ایہہ بڑے بے فیض نگلّے

عشق کرن بہاں اُوٹھ چراون کدے پیار نبھاون جھلّے

اَعظم اوہ کد سُنن کِسے دی پیا عِشق جنہاندے پلّے

سسّی رو رو آکھے مائے مینوں اینویں لوک سناون

میری لگّی روز ازل دی مینوں اینویں پئے سمجھاون

بے درداں نوں ترس نہ آوے مرے سِر دی چادر لاہون

اَعظم کیچ نگر دیاں گلیاں مینوں کعبہ نظریں آون

سکھیاں دیہن سسّی نوں طعنہ نی توں کیہہ گل پا لئی پھاہی

تینوں سمجھ کے نیچ کمینی تے اوہ بنیا کیچ دا راہی

اجے تیکر نہ آیا مُڑ کے اوہنے چنگی توڑ نباہی

اَعظم سسّی کون وچاری ایہہ تے رب دی بے پرواہی

جے کوئی کرے شکایت ہوتاں سسّی رووے تے کرلاوے
آکھے نہیں کوئی دوش پُنل دا مری قسمت دے وچ ہاوے
جمدیاں سار نجومیاں دسّیا ایہہ چڑھسی عشق کچاوے
اعظم بھُل تے اپنی میری میرے یار داناں کیوں آوے

ماں سمجھاوے گل سُن سیئے نئیں ہوت کسے دے سکے
نہ ایہہ لگیاں توڑ نبھاون نہ ایہہ قول قرار دے پکے
سسّی آکھے ہٹ جا مائے مینوں کھان دیہہ تھل دے دھکے
اعظم یار اوسے نوں ملدا جیہڑا امر نوں مول نہ جھکے

ماں آکھے نی سچ دس سیئے ترے دل وچ کیندا ڈیرا
کیں ظالم تری لُٹ لئی دنیا کیں چین گوایا تیرا
سسّی آکھے چُپ کر مائے نہ اوہ ظالم نہ لُٹیرا
پُچھ لے بھانویں اعظم کولوں اوہ تے خانہ کعبہ میرا

ظالم اکھیں ہوت پنل نوں مائے اڈا قہر کمانویں
کریں بے ادبی یار مرے دی کیوں ظالم نام رکھانویں
ہس تے مرگئی مرن توں پہلوں مینوں موتوں پئی ڈرانویں
اعظم ہٹک کے عشق دی راہوں مینوں کافر پئی بنانویں

نا سمجھ انجانے سیئے کیوں نکلی ایں شہر بھنبھور دں
کیہہ ہو گیا اس مت تری نوں کیوں اٹھ گئی ایں ٹور دں
نہ کھلیاں ایہہ گنڈھاں موئیے اج تیک کسے شہ زور دں
اعظم کسے نوں یار نہ ملیا بن مریوں تے بن گور دں

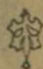
سسی ماں نوں آکھے مائے مینوں خوشیاں راس نہ آئیاں
رج کے یار نہ ویکھن دتا مینوں یا پنل دیاں بھائیاں
چار دہاڑے رل نہ بیٹھے اتے پے گیاں اِیڈ جدائیاں
اعظم غیر دا منہ نہ تکساں ہیں تے کیچ دے نال ویاہیاں

ماں ہوڑے سسّی اُٹھ اُٹھ دوڑے اتے ہتھ ملے فرٹ کھاوے
رہ گئی یاد نہ مانگ نہ مینڈھی کھوہوے وال مٹی سِر پاوے
بھُل گئے سارے ناز نہورے ہُن ہار شنگار نہ بھاوے
اعظمؔ کِس کم غازے غمزے جے یار گلے نہ لاوے

ہو دلگیر سسّی فِر بولی مائے عِشق چھپانواں کیویں
جھہڑے دوزخ وِچ ڈِگ پیّاں اوتھوں جان بچانواں کیویں
عِشق وفا دے کافراں اندر ہُن نام لِکھانواں کیویں
اعظمؔ جان گوایاں باہجوں مَیں یار نوں پانواں کیویں

جان نہ جان بھاویں محبُوبا ہُن تے لگیاں توڑ نبھیساں
رہ وِچ تیرے رُل کے مرساں پر پچھاں نہ قدم ہٹیساں
تیرے شہر دے ٹکڑے منگساں تیرے کُتیاں دے پیر چُمیساں
اعظمؔ جان امانت تیری جد منگسیں پیش کریساں

جاون والے مُڑ نہ آئے دِل غرق ہویا وِچ آہیں
لگھاں نالوں ہولیاں کر کے مینوں رول گئے وِچ راہیں
دُنیا توں بیگانیاں کیتا مینوں اوس ماہی دیاں چاہیں
اعظم وِچ اُڈیک ماہی دی رووا ں کر کر لمیاں باہیں

آ وے پُنل کیوں دیراں لائیاں پیاں بلکن دید نوں اکھاں
یاد تری اِنج سینے اندر جویں چنگیاری وِچ لکھاں
ہُن کِدھرے مِل جاویں مینوں تینوں سانبھ نیناں وِچ رکھاں
اعظم تیں جیہا ہور نہ کوئی نہیں ورگیاں تینوں لکھاں

لگیاں والے چُپ نہ کر دے بھانویں دیئے لکھ دلاسے
رووِن نال وہار اوہناں دا کدی کرن قبول نہ ہاسے
ایس جہان دیاں نظراں توں اوہ رہندے پاسے پاسے
اعظم نام نمود مِٹا کے وِچ گلیاں پھرن اُداسے

دس کھاں مائے نام خدا دے نی ہُن کیہڑا عیب کمایا
نہ ہیں غیر دی صورت ویکھی تے نہ رب رسولؐ رنجایا
نہ ہیں کیتا مان حُسن دا نہ کسے دا دِل دُکھایا
اعظمؔ اکّو عیب سسّی دا اوہنے کعبہ کیچ بنایا

جے میں جاناں یار ایاناں نہ نین اوہدے نال لوندی
جے جاناں اِس توڑ نہیں چڑھنا نہ میں اپناں پیار ودھوندی
جے جاناں اِس کول نہیں رہنا منجا بوہیوں باہر وچھوندی
اعظمؔ رات تے رہی اِک پاسے میں ساری عمر نہ سوندی

سسّی آکھے سُن نی مائے میں تے بخت سوارن چلّی
توں سمجھیں میں پاپ کمایا ہیں تے فرض گذارن چلّی
جان مرے سِر قرض پُنل دا ایں ایہہ قرض اُتارن چلّی
اعظمؔ یار نوں نظر نہ لگّے اوہدا صدقہ وارن چلّی

عزرائیل جے مہلت دتی پر نیساں نال پُنل دے
سفر حضر وِچ حشر قبر وِچ میں تے تھیساں نال پُنل دے
جے قسمت وِچ ہوسی میرے تے میں جیساں نال پُنل دے
اعظم ہِک پل جدا نہ ہوساں دفنیساں نال پُنل دے

رکھیسی جے اوہ ظالم ہوتی مینوں اپنے نال رکھیندے
گھر وِچ وانگ کنیز رہیندی مینوں خدمت گار بنیندے
اُوٹھاں دی رکھوالی کردی مینوں بھاویں لُکھ نہ دیندے
اعظم بھانویں کیچ نگر دے میتھوں ٹکڑے ہتھے منگویندے

ننگے پیریں تے سر ننگے گھروں نِکل کھلی دکھیاری
مکھ توں شرم حیا دی چولی اَج عشق نے آن اُتاری
کر کے منہ تھلاں وَل سسّی آکھے واہ پُنل تری یاری
اعظم کیہہ اِک جان سسّی دی لکھ جان پُنل توں واری

وقت اخیری نیڑے ماہی ہُن جھب کے پھیرا پانویں
جے نہ رلیوں نال جنازے مری قبر اُتے آجانویں
جے ایہہ بھی منظوُر نہ تینوں مری قبر نوں اگ چالانویں
اعظمؔ ایہہ نشان قبر دا اپنی ہتھیں آن مٹانویں

او ڑک توڑ کے ناطے جگ دے سسی آپہنچی وچ تھل دے
دوزخ وانگ تپے تھل مارو جہنوں ویکھ کے دید سبھل دے
ہوگئی خشک زبان سسی دی لگے آون پیغام اجل دے
اعظمؔ آکھیں خان ہُن پل نوں اسیں ہاں مہمان اک پل دے

ہیٹھاں تتی ریت تھلاں دی اُتوں لو قہر دی وگے
جنھے پوری اکھ نہ اُگھڑے جتھے پیر نہ بھُنجے لگے
جھڑے پاسے دوڑے سسی دسے موت کھلوتی اگے
اعظمؔ ڈردی پچھاں نہ ہٹدی کنے عشق نوں لاج نہ لگے

لبھّن لگ پئی کھوج پُنل دا لگی عِشق دے چڑھن چڑھاوے
دوڑے ڈِگےّ تے اُٹھ بیٹھے روِوے ریت نوں مار کلاوے
مُڑکے دَوڑ پوے ساہ لَے کے مُڑ ڈِگےّ ٹھوکر کھاوے
اعظمؔ ایہو فکر دِلے وِچ مرے بھار بِرَوں کہہ جاوے

نظر آیا اِک کھوج شُتر دا اوہنوں مُڑ مُڑ سینے لاوے
فیر اُٹھی دُوجے وَل دوڑی پر دُوجا نظر نہ آوے
فیر مُڑی اوسے وَل آئی اتے ذرا وساہ نہ کھاوے
اعظمؔ اِک نشان ہے پُنل دا کِتے ایہہ وی نہ کھُس جاوے

واہ عِشقا ہُن ہور کیہہ منگیں کیہڑی شے دیواں قُربانی
کوئی چیز نہ پلّے میرے نہ اپنی نہ بیگانی
تیرباں جھگڑیاں جھیڑیاں اندر اساں کیتی غرق جوانی
اعظمؔ اوہناں کول کیہہ رکھیا جہناں دے دِتّی زندگانی

ناں پنوار آیا لی سُنیا اوتھے پھرے نصیباں مارا
کنّیں سُنیا اکھّیں ڈِٹھا اُس سسّی دا ایہہ کارا
حالت ویکھ سسّی دی رُووے ہووے اگاں نہ ڈر دا مارا
اعظمؔ مت کوئی آفت ہووے کوئی ہور پوے سِر بھارا

سوچے جے ایہہ آدم زادی کیوں سڑن تھلاں وِچ آئی
جتھے گھاہ نہ چھاں نہ پانی ایہنوں کس ایہہ راہ وکھائی
شِکر دوپہر گھروں کیوں نکلی کیوں دیندی پھرے دہائی
اعظمؔ ایہہ کوئی چیز ہوائی جھنے اپنی شکل وٹائی

پھڑ کے کھوج اُوٹھاں دے سسّی آکھے ایہہ کیہہ ظلم کیتوجے
کہو تُساڈے ہتھ کیہہ آیا مینوں کہڑا ویر لیوجے
لے کے یار نوں ہو گیو راہی مینوں سُتی چھڈ گیوجے
اعظمؔ کیہہ تقصیر نتیّ دی میرا یار وچھوڑ دِتّوجے

آکھے ڈِگ کے کھوج دے اُتے شالا ایہہ ہوتی مر جاون
دوزخ دے وِچ سڑن ہمیشہ دُکھ جھلّن تے غم کھاون
ہو جائے تنگ زمین ایہناں تے ایہہ فیر نہ ظُلم کماون
اعظمؔ یار وچھوڑن والے شالا کدی آرام نہ پاون

ذبح ہووے اوہ اُوٹھ کمینہ اوہنوں جنگل کھان بلائیاں
یاں اُس تیر لگّے وِچ سینے اتے پوس گلے وِچ پھاہیاں
مُک جائے ایہہ اوہدا پانی جس کیتیاں ایڈ برائیاں
اعظمؔ یار مِرا چُک کھڑیا اتے پائیاں سخت جُدائیاں

نِکل ہوا اڑ گئی کجھ دل دی فِر کرے وچار وچاری
توبہ توبہ ایڈ بے اَدبی مِری توبہ لکھ لکھ واری
کون اُس ورگا جس دے اُتے میرا یار کرے اسواری
اعظمؔ کر بس مُعاف خطاواں میری مَت وچھوڑے ماری

سسّی مردیاں ہاڑا کیتا مینوں ہرگز نہ کفنونا
مینوں اجے اڈیک کِسے دی مری لاش نوں ہتھ نہ لونا
جس ویلے میرا آ جائے پُنوں مینوں اوس ویلے دفنونا
اعظم بانی کیچ شہر دا میری قبر اُتّے چھڑکونا

سسّی اِک وصیّت کیتی لوکو ایس تے کرم کماؤ
میّت میری نوں اِک واری سارے کیچ دے وِچ پھراؤ
جتھے ہر کوئی آوے جاوے مینوں اوتھے نہ دفناؤ
اعظم جتھوں گذر پُنل دا اُس رہ وِچ قبر بناؤ

سسّی آکھے عزرائیلا جا فیر آ جاویں پل نوں
کیویں کر دیاں جان حوالے کیہہ جانیں توں اس گل نوں
جان امانت ہوت پُنل دی منّاں اوہ منگ بیٹھے کل نوں
اعظم کوئی عُذر نہ مینوں جا کے آ نال پُنل نوں

سسّی عزرائیل نوں آکھے مَیں نہیں خالی تینوں گھلدی
نہ مینوں انکاری کوئی نہ مَیں مُنکر حکم ازل دی
نہ مَیں جان دیون توں ڈر دی تے نہ مُہلت منگاں پل دی
اعظم جان دیواں گی ہَس کے پہلوں بَن آ شکل پُنل دی

دَوڑی تھل وِچ وانگ سودائیاں ہویا تن من چھالے چھالے
ڈِگ پئی کھوج پُنل دے اُتّے نہ ڈھوس فِیر اُدالے
سُک گئے ہنجُو رک گیاں آہیں لگّے آن لباں تے تالے
اعظم مُک گئے عشق دے پینڈے جند کیتی رب حوالے

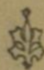
کر کے جان حوالے رب دے سسّی سجدے سیس نوایا
آکھے یار دلّوں رہ آئی ترا لکھ لکھ شکر خدایا
لے او یار نبھا توں اپنی اساں اپنا قول نبھایا
اعظم وعدہ روز ازل دا اساں پورا کر وِکھلایا

جیوں گئی سجدے فیر نہ اُٹھی مُڑ نہ بولی نہ چالی
جیہی ڈِگی نہ ہلی مُڑ کے تد گیا قریب ایالی
نکل گئے سب وہم اندر دے تک شکل شہزادیاں والی
اعظم ویکھ اخیر سسّی دا آکھے دُنیا محض خیالی

سمجھ گیا ایہہ دُنیا فانی اِک ہیبت دِل تے چھائی
وِچ تھلاں مظلوم سسّی دی ہتھیں اپنے قبر بنائی
پہن لباس فقیری والا آ دُھونی اوس رمائی
اعظم جان عذابوں چھُٹ گئی اکھ نال خدا دے لائی

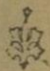
اُٹھ دِلا کیوں غافل ہوئیوں کیوں نیند اکھاں وِچ بھر گئی
تیرے نالوں سسّی چنگی جہڑی لبھدیاں لبھدیاں مر گئی
لا کے نال بلوچ دے یاری اوہ تے نام جہان تے کر گئی
اعظم سچّے عشق دے رہ وِچ جہڑی مر گئی اوہ تر گئی

نِکلی جان ہویّا تن ہلکا اَج بھار گیئے کتھ سارے
حُزن ملال اندوہ اندیشے اَج پھرن اُداس وِچارے
ڈُھاہیں، آہیں، وَین، سیاپے سب ہو گیئے اَج نکارے
اَعظم جان عذاب بدن وِچ جو ہیں لکّھاں وِچ انگیارے

دُور ہوئے جد فکر اندیشے رہی آس اُمید نہ کوئی
ہار گیاں جد سب تدبیراں تد فتح عِشق دی ہوئی
درد منگیں پر وصل نہ منگیں جھڑا اُجڑیا وسیا سوئی
اَعظم ویکھ انجام عِشق دا سسّی بن دیداروں موئی

کیتا جدوں سوال نکیراں دس کیہڑا ای رب تیرا
سسّی نال اَدب اُٹھ بیٹھی پہلوں ڈِھُوس چارچوفیرا
پُچھن لگی کیچوں آیو کیہڑے دیس تُساڈا ڈیرا
اَعظم دیہو جواب تِتّی نوں کِتے یار ڈِٹھو جے میرا

اُڈ کے تن تھیں جان دا پنچھی جا بیٹھا پُنل دوارے
آکھے یار پُنل اُٹھ خوابوں تینوں عشق پیا للکارے
توں آیوں ہیں بھی چھڈ آیاں کلّے رہ گئے یار پیارے
اعظم چل چھیتی وَل تھل دے تینوں سسّی واجاں مارے

اُجڑّ واہے اُٹھیا عاشق سُن رُوح دی گریہ زاری
ڈِگدے ڈھیندے پھڑ اسواری کیتی وَل بھنبھور تیاری
تازہ قبر ڈٹھّی اِک رہ وِچ اُتّے بیٹھا اِک پجاری
اعظم پڑھ کے فاتحہ پُچھّے ایہہ کِس دی قبر پیاری

اوس کیہا مَیں نام نہ جاناں کِتھوں آئی کون وچاری
پُنوں پُنوں کردی مر گئی کوئی حور پری دُکھیاری
ڈِگا ہو بیہوش قبر تے نہ پُچھّیو سُ دُوجی واری
اعظم پھیر مِلے اَج دونویں ہوئی ختم کہانی ساری

عاشق وِچ شہیداں شامل ایہدے نیڑے موت نہ آوے
جائز پڑھن جنازہ اُس دا جیہڑا اُٹھ جا وے مرجاوے
عاشق اُتے غسل نہ واجب ایہنوں رحمت آپ نہلاوے
اعظمؔ کیہہ اُس کفن دی حاجت جہدے خالق عیب چھپاوے

واہ سسّیے ترا عشق سلامت تینوں یاد رکھے گی دُنیا
ہر بستی ہر محفل اندر ترا ذِکر کرے گی دُنیا
جد تک روشن چن ستارے ترا نام جپے گی دُنیا
اعظمؔ محشر تیک تیری آباد رہے گی دُنیا

عشق دا محل اُسار دِتّوئی اج دِل دی کُٹیا ڈھا کے
عشق دا دیوا بال دِتّوئی اج اپنا خون کرا کے
عشق دا حُسن نکھار دِتّوئی اج اپنا حُسن مٹا کے
اعظمؔ رکھ لئی لاج عشق دی توں اپنی جان گوا کے

واہ عشقا جس گھر وِچ آویں اُس گھر دی خاک اُڈا دیں
غیرت آن تے شرم حیا دا توں بُرقع آن جلاویں
بڑے بڑے سرداراں کولوں در در دی بھیکھ منگاویں
اعظم پُھلاں جیہے شہزادے وِچ تھل دے مار گواویں

جنڈڑیئے عشق نگر نہ جاویں اوتھے رِیتاں سخت اولّیاں
پُھلّاں نالوں نازک ناراں اِس عشق نے کیتیاں جھلّیاں
سوہنی ڈُبّی وِچّ جھناں دے کئی ڈُب گیاں کھلیاں کھلیاں
اعظم سسّی کون وچاری ایتھے بُھل گیاں بھلیاں بھلیاں

اِک نوں ڈِٹھا اِک نوں منّیا کیتا اِک وَل دھیان سسّی نے
اپنا آپ ونجا کے عشق دا دیکھو رکھ لیا مان سسّی نے
جان دِتّی پر جان نہ دِتّی ہتھوں عشق دی آن سسّی نے
اعظم جگ دے عاشقاں اُتّے کیتا بڑا احسان سسّی نے

کیہہ دسیئے کیہڑا پل اساڈا اسانوں کس دی یاد ستائے
کیہڑا کیچ اساڈا کعبہ اساں کتھے نین لگائے
کیہڑا چکدا ای بھار بیگانے کیہڑا سُندا ای درد پرائے
اعظم نام سسی دا رکھ کے اساں اپنے درد سُنائے

وحدت دے میں راگ الاپے اِس کثرت والے سازوں
اصل حقیقت نوں چمکایا میں لے کے رنگ مجازوں
کیہہ اِس رمز دی لذت پاوے جیہڑا نا محرم اس رازوں
اعظم بس کر ذِکر سسی دا ہُن پھیر سلام نمازوں

جھوٹی رونق اس دُنیا دی ایتھے جھوٹھ دی گرم بازاری
جھوٹھا حسن تے جھوٹھا گہنا ایہدی جھوٹھی زینت ساری
جھوٹھا پیار تے جھوٹھی مستی سب جھوٹھے پریم پجاری
اعظم جس دی ہر گل جھوٹھی کیہہ اوس کمین دی یاری

مدّاحِ ممدوحِ دوجہاں حسّانِ پاکستان جناب محمد اعظم چشتی کی تصانیف

غذائے روح

عاشقانِ رسول صلی اللہ علیہ وسلم کیلئے سرورِ سرمدی کا ایک جام، تاریک دلوں کی مشعل فارسی اُردو اور پنجابی نعتوں اور غزلوں کا ایک حسین مرقع ہے ——

رنگ و بُو

تشنگانِ بادۂ الست کے لئے سرمستیوں کا پیغام، وادیٔ عشق و محبت کا چراغ، بہت سی پنجابی نعتوں کے اضافے کیساتھ نیا ایڈیشن چھپ چکا ہے ——

نیّرِ اعظم

نعتوں منقبتوں اور غزلوں کا یہ خوبصورت مجموعہ چشتی صاحب کی شاعرانہ صلاحیتوں کا حامل اور موجودہ دور کے نعت گویوں میں انکی انفرادیت کا آئینہ دار ہے۔ شعری ادب میں ایک اضافے کی حیثیت رکھتا ہے۔ آخر میں پنجابی زبان کے عارفانہ اور عاشقانہ دوہڑے کیف و مستی کا ایک لازوال خزانہ ہیں ——

اُنیندرے

سسّی اور پُنوں کے دلگداز واقعے کی سچی تصویر پنجابی شاعری کا ایک عظیم شاہکار پنجابی ادب کا ایک اَمٹ نقش عشق و مستی کا ایک اُمڈتا ہوا بادل اور مجاز حقیقت کا خوبصورت امتزاج ہے ——

ادارہ فروغِ حمد و نعت، اکبر روڈ کاچھوپورہ لاہور

ناشر: حامد ... گنج بخش روڈ لاہور